

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 38.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23, 1886

ԹԻԻ 4.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես
Չուարթ Բնաւորութիւն	25
Քրիստոնէին Մահուան Անկողինը	25
«Այդ Ենթոյնը Լա»	26
Կրօնական Համոզումը Դուրեւան Են	26
Վստահ Աշակերտներու	27
Սկսելիս և Անոր Աջակցութիւնը	28
Անմարտութեան Դարման	28
Աջակցող մի Աւանդութիւնը	29
«Անստ» թէ «Այդին»	29
Նամակներ	30
Հանդէս Քաղաքական	31
Արժէք Դրամայ	32

ԱՆԵՏԱՐԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է՝ ի Թուրքիա՝ 2 Մեծիտիյէ, մէկ ամսեայն՝ 1 Մեծիտիյէ, կանխիկ, եւ հասար 40 փարս: Օտար երկրաց համար տարին 45 դանեկան, կանխիկ: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան եւ բաժանորդագրութեան պատկանեալ նամակներ պարտ է ուղղել առ Մր. Հ. Ս. Պարբեր, Ամերիկաց խան, Կ. Պոլիս:

Ամերիկայի Միտիոնարայ Ընկերութեան Կողմանէ,

Հ. Ք. ԿՐԻՆ, ԽՄԲԱԳԻՐ

Հ. Ս. ՊԱՐԲԵՐ, ՓՈԽ՝ ԽՄԲԱԳԻՐ

ԶՈՒԱՐԹ ԲՆԱՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Չուարթ Բնաւորութիւն մը, նման աւերական, ոսկեղօծ կ'ընէ կենաց միտադոյն ամպերուն եզերքը, և ցաւոց և վշտաց այս աշխարհին մէջ այսպիսի բընաւորութիւն անդին է ոչ միայն զայն ունեցողներուն, այլ և ամէն անոնց որոց կը հասնին անոր ճառագայթները: Որչափ բերկրութեամբ կը դիմաւորենք այն հիւրը որ կը զուարթացունէ զմեզ իւր լուսավայլ գէտքով, զուարթ ծիծաղով, աշխոյժ երգով, եռանդուն հեշտահոս խօսակցութեամբ: որ կը վերցունէ զմեզ թախծեալ և չարագուշակ խորհրդոց գաւառէն, որ խօսակցութեան տալով հեշտ դարձուած, կը կեցունէ շտապեալ կամ գրգռեալ խօսքը: և ընկերական բարեացակամութեան շինջ միջնորոտը դարձեալ կը պատէ զմեզ: Բնածին զուարթ բնաւորութիւն նման է բուն ինքն արեգական, յանգէտ ափսեւով լոյս և ազդելով աշխոյժ: Բայց կարելի է նաև հաստատորոշմամբ մշակել քաղ-

ցութեան և լուսոյ այս տարրը, մինչև անգամ ի բնէ աննպատ հողոյ մէջ, և անյողդողդապէս արմատախիլ ընել դըժգոհութեան և անձնասիրութեան գաղձերն (անպիտան խոտերն): Եւ ինքնին կը բերէ վարձ՝ բռնադատել, ի հարկին, չլթունքն և աչքեր որ ժպտին, և լեզուն և ձայնը՝ որ խօսին զուարթաբար և երգեն հրճուանօք: Մարդկային չուարթութիւնը անձկանօք կը բաղձայ արեգական ճառագայթից, և յայտնապէս կը դգայ անոր ազդեցութիւնը, բայց կը խորչի և կը խուսափի միտութենէ և թախծութենէ:

«Ծիծաղէ՛, և ընդ քեզ ծիծաղին՝ հեշտ աշխարհք, Միայնակ պարտին լալ որք կուլան. Զի տխուր մայր երկիր կը խնդրէ խրախճանք, իսկ վերջն՝ ինքն ունի բաւական:»

Եւ կարծես նիւթական աշխարհն իսկ կերպիւ իւր կը դգայ մի զուարթ հողոյ ներկայութիւնը, և կու տայ նմա պատասխան խաղաղարար և մխիթարիչ:

«Երգէ՛, և բլուրներ քեզ հնչեն պատասխան, Հառաչէ՛, կը ցնդի յողս ի վեր. Ի լուր զուարթ ձայնից արձագանգ կը խայտան, Այլ խորին ձայնիւ քո հոգեր:»

Պարտ է մանաւանդ քրիստոնէից մշակել այս լուսազուարթ բնաւորութիւնը, միշտ հրճուելով, յուսալով, և սիրելով, և այսպէս ցուցնելով թէ կ'ապրին ի լոյս Աստուծոյ սիրոյն:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՒՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՆԿՈՂԻՆԸ

Բողբոջ Պրբաթ, Ամերիկայի քաջածառօթ խմբագիրներէն մին՝ հետեւեալը կը գրէ իւր կնոջ մահուան վրայով:

Առաւօտեան աղօտ լոյսը կը սկսէր երեւիլ մեր պատուհաններէն, եւ նորա համբերատար դիմաց վրայ տառապանօք, փառաւորեալ, կը փայլէր մի այլ եւս գեղափայլ լոյս, որ զիտէի թէ կը ծագէր երկնային դռներէն որ կը բացուէին աւոր համար: Քաղցրութեամբ ժպտեցաւ երբ մտնելով սենեակը ծռեցայ համբուրել զնա, և ըսաւ, «Բողբոջ, սիրելիս, այս է—

Յուրտն յառաջ քան զարշալոյս, Ի մէջ գիշերոյ և այդուն:»

Նա փափաքած էր մեկնիլ այս ժա-

մուն, և հասկցայ թէ կ'ակնարկէր իրեն սիրելի ոտանաւորի մը մէկ տունը որ մանաւորապէս հաճելի էր իրեն: Ըսի, «Այո՛, սիրելիս, կարծեմ արեգակը պիտի ծագի շուտ:»

Նորա դէմքը լուսով փայլեցաւ երբ դարձեալ ժպտելով ըսաւ, «Այո՛, Նա պիտի դայ ինձ համար այս առաւօտ:»

Մեր փոքրիկ դուստրը Տորա եկաւ անկողնոյն քով և կը զգայինք թէ կային ուրիշ հակողներ զորս չէինք կարող ահա նել: Նա որ այնչափ մօտ էր ազատուելու ամէն ներդութենէ, միայն կը խորհէր մեր բարեխաւութեան վրայ, և հանդարտ, սիրալիր ձայնով կարճ հրահանգներ կու տար: «Առողջ ըլլալու ես:» ըսաւ ինձ, «Ի մէր Բողբոջն պարտիս առողջ և զօրաւոր ըլլալ:»

Ժամը վերջին ատենները Բողի եկաւ համբուրել իւր մայրը, և կանգնեցաւ անոր քով: Զկար վախ, չկար սարսափ այս բոլոր տեսարանին մէջ: Հիւանդը կը խօսէր միայն կարճ ընդհատեալ պարբերութեամբ: Մինչ կը կրկնէի Աստուծոյ գեղեցիկ խօսքերը, նորա դէմքը լ'նշպէս կը փայլէր երբ իւր աչքերը կը դարձունէր մեզ կարգաւ: Եւ մինչ կը կոխէր մահուան դետը, ըսաւ, «Արեգակը կը ծագի անոր վրայ:»

Յանկարծական միմամբ, նորա մահուանէն իբր կէս ժամ առաջ, Բողի վաղեց նորա քով, և իւր մօր վրայ ձգելով իւր բազուկներն համբուրեց զնա: Եւ նա համբուրելով իւր որդին, դորոշ վանօք ըսաւ, «Աստուած օրհնէ իմ մանկիկս:» Այս նորա վերջին օրհնութիւնն էր երկրիս վրայ: «Տէր,» ըսաւ նեղեալ շնչառութեամբ ընդհատեալ բառերով, «քու ձեռքդ կը յանձնեմ իմ հոգիս:» Խնդրեց ըմպելի բայց կարող չէր կուլ տալ: Յետոյ միմիջեց, «Ամէն, շուտ եկ, Տէր Յիսուս:» Նորա գլուխը ինկաւ իմ բազկացոյ մէջ: Նման արեգական լուսոյն պայծառ սպիտակ լոյս անցաւ նորա վերամբարձ գէտքին վրայ: յէն՝ սրբելով ախտի ամէն արատ եւ նըշոյլ, և տարօրինակ փայլ կար նորա աչաց մէջ: «Մայր,» գոչեց զուարթա-

ձայն, որպէս խոնջեալ մանկիկ որ կը ոստնու ի գիրկ իւր մօր: «Մայր, մայր», և գրկուեցաւ ի բաղուն մայր հրեշտակին որ հեռացած էր աշխարհէս մինչ նա մանուկ էր: Նորա գէղքը սպիտակ էր որպէս լոյս առաւօտեան աստեղ, և նորա գեղափայլ ուրբերն միմեծացած չէին երբ գոցեցինք զանոնք, և բաղում տարիններէ ի վեր առաջին անգամ ննջեց առանց ցաւոյ:

«ԱՅՆ ԵՆՈՐՀՕՔ ԵՒՍ»

Ինչպէս կ'առատանանք այլ շնորհօք, մասնաւորապէս կը յորդորուինք առատանալ «այդ շնորհօք և», այն է՝ առատաձեռնութեամբ: Իբր թէ Առաքելաւոր ոչ միայն կը համարէր զայդ կենսական մեր սիրոյն անկեղծութեան, այլ նաև մեր ամբողջ բարոյց համեմատական անման: Իրապէս, իրականաբար առատաձեռնութեան բացակայութիւնը հոգեւորապէս այլանդակութիւն է: Տեսած ենք մարդիկ որոց բազումներէն մին կարծէ, որ կամ ի ծնէ, կամ ախտի մը կամ արկածի մը արդիւնք է: Կը յիշենք անձ մը որ ամենայնիւ ընտիր տիպար է փիղիղական մարդկութեան, այսու բացառութեամբ որ նորա աջ բազումը վարդ և տխրեղծ է: Իբր մէկ ոտք երկայնութեամբ կը կախուի նորա ուսէն, և է տհաս և չնչին: Փորձիկ ձեռքը որ կը գտնուի անոր ծայրը՝ հազիւ աւելի մեծ է քան փորձիկ մանկան մը ձեռքը, և գրեթէ բոլորովին անօգուտ է մարդուն: Այս տխրեղծ բազումը մեծ վշտի աղբիւր է նմա: Մարդիկ կը նկատեն զայն իբր յոյժ ցաւալի ինչ: Մարդուն ողջոյն հաճմամտութիւնը կորսուած է. նա այլանդակ կը դառնայ:

Բայց կը ճանաչենք բազում փրկատուն եայններ որք կը թուին, ըստ արտաքին երևութին, առատացեալ այլ շնորհօք, մանաւանդ «կօսքով» և «հաւատով» (որ է՝ ուղղափառութիւն), որոց բարեգործութիւնը կ'արդեւուի ձեռամբ որ է փորը, տխրեղծ և կաթնածախար: Այսպիսիք հոգեւոր այլանդակութիւնը են: Եւ առաւել քան զայդ, յաչս Աստուծոյ, են կռապաշտք որք ելած են ի հանդէս փրկատունական դաւանութեան դիմակաւ: Այս ծանրակշիռ ինքիւր է, որ պարտ է դրաւէ Եկեղեցւոյն ուշադրութիւնը:

Յաճախ իմացած ենք որ փրկատուն եայք ոմանք կ'ըսեն վշտահար ձայնիւ. «Մեծ անձկութիւն կը կրեմ վասն զի այնչափ քիչ հաւատք՝ այնչափ քիչ սէր ունիմ: Փրկութեան ուրախութիւններն ցամաքած են յիս: Չեմ սիրեր կարգալ Սուրբ Գիրքս, և աղօթքը դժուարին և անախորժ դործ՝ կը թուի ինձ: Կը վախնամ թէ փրկատունայ չեմ, վասն զի եթէ ըլլայի ինչ՞ աշխարհի զուրկ պիտի

ըլլայի այս շնորհներէն, և զԱստուած պաշտելու հակամիտութենէն: Ի՞նչ կըրնամ ընել աւելցունելու համար հաւատքս և սէրս, ի՞նչպէս կ'ընամ սորվիլ հրեռանօք կարգալ Սուրբ Գիրքս, և ըլլալ այնպէս որ հաճոյք զգամ աղօթելէ:» Ասոնք սովորական գանգատներ են, և ամէն հոյիւ այսպիսեաց մասին փորձառութիւն ունեցած է: Կարելի է մեր ընթերցողներէն ոմանք նոյնպիսի անձկութիւն կրած են: Բայց մեր բոլոր դիտողութեան մէջ երբեք չենք հանդիպած փրկատունէի մը որ եկած ըլլայ իւր հոյիւն յայտնելով վիշտ՝ վասն զի չսիրեր տալ իւր ստացուածքէն: Երբեք չենք լսած որ մէկը ըսէ վշտիւ կամ անձկութեամբ. «Յոյժ քիչ միտեալ եմ տալ Տէրոջը և նորա փաստին համար: Չեմ սիրեր տալ, և երբ տամ պարտիմ բոլոր նախաճառքս իմ անձս, վասն զի այդ գործէն հաճոյք չեմ զգար: Կը վախնամ թէ կարելի չէ որ ըլլամ փրկատունայ և սակայն զուրկ այս շնորհէն: Ի՞նչ կ'ընամ ընել որ աւելնայ տալու սէրս: Ի՞նչպէս կ'ընամ սորվիլ ոչ միայն տալ, այլ և առատանալ ի տալն, և միանգամայն այնու զգալ հաճոյք:» Հետաքրքիր ենք իմանալ թէ մեր ընթերցողներէն քանի՞ք դիտեցած են այսպիսի դէպք մը: Եւ սակայն, ընդէ՞ր չըլլայ այսպէս: Եթէ հաւատոյ և սիրոյ և աղօթից և պաշտաման ոգւոյ բացակայութիւնը պարտի դարձնանք վիշտ և անձկութիւն մտաց, ընդէ՞ր այս շնորհօք ևս առատանալու բացակայութիւնը չտայ անձկութիւն մտաց, և չզարթուցանէ ստորակոյս թէ արդեօք անկեղծ է աշակերտութեան դաւանութիւնը զոր կ'ընէ որ: Ո՞վ կարող է պատասխանել:

Ծանրակշիռ և կենսական խնդիր է այս, և վայել է որ իւրաքանչիւր փրկատունայ ունենայ փոյթ այս մասին, զի մի գուցէ խաբէ զանձն: Աստուած ծաղր չըլլար: Ագահ որ չէ կարող մտնել երկինք, ճիշդ ինչպէս կարող չէ մտնել անդնա որ է ստախօս, կամ գինեմոլ, կամ կռապաշտ, կամ շնացող: Կարող չէ որ լինել փրկատունայ առանց առատաձեռնութեան, ճիշդ ինչպէս չէ կարող ըլլալ փրկատունայ առանց հաւատոյ, սիրոյ կամ աղօթից: Եւ դիտէ՛ նաև թէ կը յորդորուինք առատանալ այս մասին: Եթէ կ'արժէ ունենալ հաւատք, կ'արժէ ունենալ զայն առատ չափով: Նոյնպէս է նաև ի մասին սիրոյ և աղօթքի ոգւոյն: Եւ անտարակոյն կայ այնչափ կարօտութիւն վասն այս շնորհաց որչափ կայ վասն հաւատոյ և աղօթից: Առաջին շնորհքը որ զարգացաւ նախկին Եկեղեցւոյն մէջ՝ էր այս առատասիրտ բարեգործութիւնը, զի բոլոր հաւատացեալք կու գային և միաբան կը դընչէին իւրեանց ստացուածքը առ ոտս Առաքելոց, ի նպաստ աղքատաց: Չենք

համարիր թէ այս օրինակը պարտաւորել է մեզ համար, այլ միայն յայտնութիւն այն շնորհաց՝ որ ըլլայ մեզ դաս: Չենք կարծեր թէ Աստուած հաւաճեց զՄաննիա և զՍափիրա, կամ տուաւ սպաննել զԱքար, իբր իշխանական օրինակ թէ ի՞նչպէս պիտի վարուէր ամէն ագահ դաւանողի հետ բոլոր դարուց մէջ: Բայց անշուշտ ասոնք աղբու և նշանաւոր օրինակներ են և լաւ է որ խնամով ի միտ առնուինք զանոնք:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐՈՒՄԻ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԵՆ

Արեւելի վերջին թուերէն միոյն մէջ երեւեցաւ նամակ մը յորում կար յայտարարութիւն մը որուն կ'ուզենք հրաւիրել մեր ընթերցողաց ուշադրութիւնը: Նամակագիրը կ'ըսէ իմաստիւ, «Ամէն Հայոց պարտաւորութիւնն է զոհել իւր անձնական կրօնական համոզումները եւ մնալ իւր եկեղեցւոյն մէջ:» Նամակագիրը կը յարուցանէ խնդիր մը որ չպատկանիր մասնաւորապէս որեւիցէ եկեղեցւոյ եւ կամ ազգի, եւ կ'ուզենք ի քնն առնուլ զայն ընդհանուր կերպիւ: Մարդ պարտաւոր է զոհել իւր կրօնական համոզումները: Բազում պարագայից մէջ կը կարծենք թէ պարտական է այդպէս ընել ի մասին երկրորդական խնդրոց: Օրինակի աղաղաւ, բոլոր Արեւելեան եկեղեցեաց մէջ եկեղեցւոյ կառավարութեան ձեռն ետնակոպտական է: Կրնայ որ համոզուած ըլլալ թէ երկրական կամ ժողովական կազմակերպութիւն մը լաւաւոյն է, եւ սակայն, եթէ չունի լաւագոյն պատճառքան զայս՝ թողելու իւր հարց եկեղեցին եւ նոր յարանուանութիւն մը հանելու համար, կը համարինք թէ զայդ ընելով սխալ գործած պիտի ըլլար: Մասամբ իւր արդարացի է այս գանգատ թէ Բողոքականութիւնը բաժանիչ եղած է, բայց այս անխուսափելի էր: Անհեթեթ վարդապետութիւնը որոյ ընդդէմ արձակուեցաւ Բողոքականութեան բողոքը՝ էր այս թէ Ժողովրդեան աշխարհական մասը պարտ էր չունենալ անձնական դատողութիւն կրօնական խնդրոց մէջ, այլ պարտ էր ընդունիլ իբր վճռական զոր ինչ կըբեր յորմար դատէր ուսուցանել անոնց, կամ ուրիշ խօսքով, բանականութիւնը կը համարուէր տրուած մարդոյ որ դործածէ յամենայն խնդիր: Ի բաց առեալ կարեւորագոյն: Այս թիւը ըմբռնման դէմ յարուցեալ յեղափոխութիւնը երբեմն տարած է զմարդիկ հակառակ ծայրայեղութեան, անպէս որ տեսնելով թէ իւրեանց եկեղեցին երկրորդական խնդրոյ մը մասին կը թուէր հակառակիլ Նոր Կտակարանի վարդապետութեան, ելած են դարմանել զայս դժուարութիւն կազմելով մի նոր յարանուանութիւն: Սակայն ներկայ դարու հակամիտութիւնն է ուղղել զայս սխալ եւ բերել զԵկեղեցին ոսկեղէն միջավայրն ի մէջ երկուց ծայրայեղութեանց, ճանաչելով թէ իւրաքանչիւր մարդոյ իրաւունքը եւ պարտականութիւնն է անձամբ քննել զՍուրբ Գիրքս, միանգամայն այնպէս ընդարձակ եւ աղատ հիմ դնելով եկեղեցւոյ՝ որ ամենեւին որք հաւատակից են ի կենսականս, կարենան միաբան պաշտման կանգնիլ անոր:

Բայց դիցուք թէ այս «անձնական համոզումներ» կը պատկանին կրօնի բուն կենսական կէտերուն, ի՞նչ պարտ է ընել յայնժամ: Կան ոմանք որ մղուած տարուած են անհա-

ւատութեան փաստաբանութեամբ որք կը թուին այնպէս խոր, եւ են իրտայէն յոյժ ծանծաղ, եւ կը հաւատան թէ ամէն կրօն առասպել եւ ցնորք է: Բայց Աբե-է-Էլի նա մակազիրը չխօսիր այսպիսեաց վրայով, այլ անոնց որք ունին կրօնական համոզումներն ի մտին կենսական վարդապետութեանց Գրիստոնէութեան: Կըսենք, Ո՛հ, եւ այդ յետագայ երկու խորհրդածուծութեանց պատճառաւ:

1. Պարտականութիւնն զոր մարդ ունի առ Աստուած է մեծագոյն քան զոր ունի առ իւր ազգն: Աստուած յանձնած է իւր սուրբ ճշմարտութիւններն իւր եկեղեցւոյն իբր նուիրական աւանդ: Նա կըսէ համայն Գրիստոնէից, «Գուր իմ վկայներս էք»: Եթէ ոք հաստատ կը բռնէ զճշմարտութիւնս միայն ի Գրիստոնէ հաւատով փրկութեան, սրտի մաքրութեան եւ սրբացման Սուրբ Հոգւոյն ներգործութեամբ, եւ մի կենաց որ կը մղուի գերագոյն սիրով առ Գրիստոնէ եւ կը ջանայ կատարել Նորա կամքը, իբր բռն հիմնական ճշմարտութիւնը Աւետարանի: Եթէ կը հաւատայ թէ երբ Գրիստոնէութիւնը մերկանայ զառնք, է մոռնալ իբր մարմին որոյ հոգին մեկնած է: Եթէ այսպէս կը հաւատայ, իրաւունք չունի զոհել այս ճշմարտութիւններն որեւիցէ մարդկային հրամանաց: Երբ թշնամին կ'արշաւէ երկիրը, հայրենասէրը կը թողու իւր կիներ եւ զաւակները, թէպէտ գիտէ թէ նոքա պիտի ստիպուին բռնու ճշմարտութեամբ գտնու ապրուստ: Եթէ իսկ կը մասնակցի ճակատամարտի յորում հաւանական նապէս պիտի կորուսանէ իւր կեանքը, թող լով իւր սիրելիներն անոք եւ անխամ: Եւ սակայն կ'ըսենք թէ ուղիղ կը գործէ, վասն զի այդ պարագայից տակ պարտականութիւնն զոր ունի առ իւր երկիրն է մեծագոյն քան զոր ունի առ իւր ընտանիքն: Եւ հարկ չկայ փաստաբանել՝ ապացուցանելու թէ մեր մեծագոյն պարտականութիւնն է այն զոր ունինք առ Աստուած մեր Արարիչը: Ուրիշ ամենեւին միաբանեալ ինչ ըրած են մեզ համար՝ բաղդատմամբ Սնոր «որուն ձեռքն է մեր չունչը եւ որունն են մեր բոլոր ճամբայները»:

2. Պարտականութիւնը զոր մարդ ունի առ իւր երկիրը՝ ոչ միայն չպահանջեր՝ այլ եւ թող չտար ընել այս օրինակ զոհ համոզմանց: Զճարտար հայրենասէրը նա է որ կը ջանայ տալ իւր երկիրն որդեգրել ինչ որ լաւագոյն է յամենայնի: Եթէ իւր երկիրն ունի զինուորական կազմակերպութեան գրոյթիւն մը որ յոյժ ստորագոյն է քան զընացի ազգացն, նա կը ջանայ ներմուծել փոփոխութիւն մը, մինչեւ իսկ թէեւ այլ զինամարտի եւ անարդէն զնա: Նա կ'ըսէ, «Եթէ կ'արժէ որ գործածենք մեր զբաղմունքը զինուորական նպատակաց՝ համար, ունենանք բանակ մը որ չթուղու զմեզ աննպատակ զրոյ մէջ ի զիպէլ պատերազմի: Իմա եւ նոյնն նկատմամբ երկրին զարգացման գրոյթեան: Մարդ մը որ ճանապարհորդած է, կրնայ ըլլալ որ տեսնէ թէ կայ կերպ մը դաստիարակելու զմանկունս որ յոյժ լաւագոյն է քան զոր կը գործադրուի իւր ազգին մէջ: Կը ջանայ բարեկարգել զընդունակները, բայց կ'առարկուի թէ «այս զընդունակները բաւական լաւ ծառայեցին մեզ եւ մեր հարց, եւ բաւական լաւ են նաեւ վասն մեր զաւակաց»: Եթէ նա ճշմարտ հայրենասէր է, պիտի շարունակէ տանիլ յառաջ բարեկարգութեան յուզումը ընդգէմ ամենայն հակառակութեան: Ուստի ըստ այս սկզբան,

եթէ մէկը կը հաւատայ թէ կայ զուտ Գրիստոնէութիւն, թէ կան կենսական ճշմարտութիւններ զորս պաշտպանել կոչուած է Աստուծոյ, եւ թէ այս վարդապետութիւնը կենսական են վասն գերագոյն բարեկաւարութեան այս կենաց եւ վասն յաւիտեանական փրկութեան, ինչ պարտի ընել: Թող նա մնայ հաւատարիմ իւր համոզմանց, եւ պիտի գայ ժամանակ երբ իւր ազգը պիտի ըմբռնէ ճշմարտութիւնը զոր նա կը պաշտպանէ: Թերեւս այդ չըլլայ մինչեւ յետ նորա մահուան, բայց հաճելի պիտի ըլլայ զիտնալ թէ յայնժամ նոքա պիտի գրեն նորա մահարձանին վրայ ոչ «Մատնի» այլ «Միրող Հայրենեաց»:

ՎՍՏԱՀԷ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒԴ

Սիրելի ուսուցիչ, կը վստահիս աշակերտներուդ: Անոնք ըմբռնած են թէ դու կ'աշակերտես անոնցմէ մեծ եւ բարի բաներ: Եթէ շարունակ կը հսկես եւ կը կասկածիս աշակերտներուդ վրայ, անոնք առիթ պիտի տան քեզ հակել եւ կասկածել:

Վարժապետ մը կ'անոնք զրաւ է որ չընչ չ'անեն աշակերտը զարդոյն մէջ: Արթնութեամբ կը հսկէ որ անոնք չկորսեն այդ կանոնը:

«Յովհաննէս, դո՛ւ էիր խօսողը», կը հարցունէ տղու մը:

«Ո՛հ, տէր», կը պատասխանէ տղան:

«Ի՛նչ, կ'ուրանաս», այո՛, դու էիր: Եկ, հոս, ըմբոստ տղայ, ես սորվեցունեմ քեզ թէ ի՛նչ է կանոն կորսել եւ այնուհետեւ սուտ խօսիլ ինձ»:

Յետոյ գաւազանի ուժգին հարուածներով կը պատժէ տղան: Յովհաննէս կ'երթայ իւր տեղը կարի յոյժ վշտացեալ եւ խստացած: Շատ նախտուած կը զգայ զինք եւ անխուս՝ թուութիւն կրած, եւ կը զարթնու անոր մէջ անզուսպ փափաք այնուհետեւ նեղել վարժապետը որչափ կարելի է, եւ իւր նախատանաց վրէժը լուծել:

Բայց տես ուրիշ վարժապետ մը եւս որ վերոյիշելոյն բոլորովին հակառակ կը վարուի իւր աշակերտաց հետ: Այնպիսի իմաստութեամբ կ'առաջարկուի զանոնք եւ այնպիսի լաւ արդիւնք յառաջ բերելով՝ որ վստահ ենք թէ անոր օրինակը մեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ ոչ միայն բազում երիտասարդ ուսուցչաց այլ եւ աշակերտաց իսկ:

«Կը տեսնեմ», կ'ըսէ նա, «զՅովհաննէս որ զարդոյն մէկ անկիւնը նստած է եւ իւր զըլուխը կը մօտեցունէ իւր առջեւի նստարանին վրայ նստող տղու մը: Ասով կը հասկըցուի թէ կ'ուզէ գաղտնապէս խօսիլ միւսին հետ: Արդ՝ ի՛նչ օգուտ է սպասել որ Յովհաննէս խօսի: Ես չեմ սպասեր, այլ կ'ընեմ: Յովհաննէս, բան մը կ'ուզես: Բնականապէս վախճալով սուտ կը խօսի եւ կ'ըսէ «Ո՛հ, տէր»»:

«Ուրեմն ինչո՞ւ համար այն տղին հետ խօսելու կը պատրաստուէիր», կը հարցունեն:

«Ես միայն զմեկնը պիտի ուզէի անկէ», կ'ըսէ Յովհաննէս:

«Շատ լաւ, ուրեմն», կ'ըսեմ ես, «ուզէ՛ք, բայց կ'ուզեմ միայն որ երբ պէտք ունենաք այդպիսի բանի մը, չծնիս այդ կերպով Թովմասին հետեւ: Թովմաս, զմեկնը կ'ուստա Յովհաննէսի»:

Թովմաս կուտայ իւր զմեկնը Յովհաննէսի: Յովհաննէս առնելով զայն կը գործածէ, եւ յետոյ կը նայի ինձ, արտեւանուէր վերցունելով, եւ կ'երկնցունէ զմեկն թովմասի: Ես նշան կ'ընեմ աչքով, թովմաս կ'առնու

զմեկնը, եւ ամէն բան կը լինայ: Ուրիշ ժամանակ երբ Յովհաննէս պէտք կ'ունենայ բանի մը, ձայնով հրաման կը խնդրէ, եւ այդ երկու պատճառաւ: Գիտէ թէ կրնայ ստանալ իւր ուզածը, եթէ պէտք ունի անոր, գիտէ նաեւ թէ վարժապետը պիտի տեսնէ՝ եթէ փորձէ առանց հրամանի առնուլ զայն»:

Այս վարժապետին փորձառութիւնը աղէկ օրինակ մը կ'ընծայէ ուրիշ վարժապետաց: «Անգամ մը», կ'ըսէ դարձեալ, «աշակերտներէս մին խնձոր կ'ուտէր գրասեղանին կափարչին հետեւ: Այնպէս ձեւացուցի թէ շատ դաղեալ ըլլալով ժամանակ չունէի նա յիւ անոր վրայ: Դպրոցին բոլոր աշակերտը կը նայէին հետաքրքրութեամբ թէ արդեօք կը տեսնէի՞ տղուն խնձոր ուտելը: Բայց ես կը մնայի անտարբեր իբր թէ բոլոր ուշադրութիւնս տուած էի աշակերտաց դասը տալու»:

Այն ժամանակէն մինչեւ այսօր դպրոցին միւս աշակերտը կը կարծեն թէ ես բնաւ չեմ գիտեր բան մը այն տղուն խնձոր ուտելուն վրայ: Այն դիպուածէն մէկ, երկու օր ետքը, մինչ դպրոցին տղայք մոռցած էին այն դէպքը, եւ այնպէս պատահեցաւ որ խնձոր ուտող տղան կը գտնուէր գրասեղանին քով, ըսի անոր հանդարտութեամբ: «Ես շատ չմեղադրեցի քեզ անցեալ օր երբ կ'ուտէիր խնձոր: Լաւ խնձոր էր, եւ եթէ դպրոցին մէջ չըլլայինք կտոր մը պիտի ուզէի քեզէ: Բայց աղէկ կ'ընես եթէ այլ եւս ուրիշ խնձոր չբերես հետդ, այնպէս չէ»: Շատ հետաքրքրական էր տեսնել թէ տղան ինչպէս բացաւ իւր աչուքները, եւ թէ ինչ մեծ դարմանօք հարցուց, «Դուք տեսա՞ք զիս»: «Այո, տեսայ», պատասխանեցի անոր, «բայց խորհեցայ թէ այլ եւս պիտի չընէիր այնպէս եթէ ըսէի քեզ որ չընես: Եւ կը յուսամ թէ պիտի չընես, այնպէս չէ»: «Այո, տէր», ըսաւ տղան, այնպիսի համեստ, եւ անկեղծ եղանակաւ, զոր լսել սիրելի է վարժապետաց: Չեմ կարծեր որ այն տղան դարձեալ ըրաւ այնպիսի յանցանք: Եւ երկու պատճառ ունիմ այսպէս խորհելու: Նախ՝ ես վարուած էի անոր հետ այնպէս, ինչպէս կ'ուզէի որ վարուէին ինծի հետ՝ նման պարագայից մէջ, եւ երկրորդ՝ նա չունէր տառակոյս թէ պիտի իմանայի իւր յանցանքը եթէ ընէր դարձեալ: Վասն որոյ, կ'ըսեմ թէ տղայք կրնան արգելուիլ դպրոցին մէջ խնձոր ուտելէ, վարուելով անոնց հետ Գրիստոսի Ոսկեզէն Կանոնին համեմատ, երբ կ'ընեն այնպիսի յանցանք»:

Դպրոցի մը անօրէն սովոր էր քանի մը մանր աղակ զնել իւր գրասեղանին դարակին մէջ եւ չէր կղպեր զայն: Այսպէս ըրաւ տարիներով, եւ շատ քիչ անգամ կը պատահէր որ աշակերտներուն մէջ գտնուէին այնպիսիք որ խառնէին այն գրասեղանին դարակը: Այն աշակերտաց կը սորվեցունէին զարդոյն մէջ որոշակի թէ պէտք է յարգել ստացուածոց իրաւունքն ամէն տեղ: Իւրաքանչիւր աշակերտի գրասեղան իւր սեղահակառակութիւնն էր, եւ ոչ ոք այլ աշակերտ ունէր իրաւունք բանալ ուրիշին գրասեղանը եւ կտմ առնուլ անկէ բան մը առանց անոր տիրոջ թոյլտուութեան: Այսպէս կը նկատուէր նաեւ վարժապետին գրասեղանը: Վարժապետին սեղանական ստացուածն էր այն, եւ ոչ մի աշակերտ ունէր իրաւունք զսկսել անոր: Անգամ մը աշակերտաց մին ստակ զողցու վարժապետին գրասեղանէն: Ստակին պակսելը տեսնուեցաւ, եւ սակայն

բան մը չըսուեցաւ անոր վրայ: Նախագիտու- շութիւնը եղան, թաղարդ մը լարուեցաւ, եւ յանցաւոր տղան բռնուեցաւ: Խոստովա- նեցաւ իւր յանցանքը վարժապետին առան- ձին, եւ խոստացաւ հատուցանել զայն: Վարժապետն իսկոյն եղաւ լարեկամ այն տղուն: Ըսաւ անոր որ եթէ այնուհետեւ իւր վարքով ցուցնէր զինք հաւատարիմ եւ վստահելի տղայ, ոչ մէկուն պիտի իմացու- նէր անոր յանցանքը: Տղան խօսք տուաւ, եւ կեցաւ իւր խօսքին վրայ: Վաստկեցաւ ստակը եւ հատոյց զայն լիուլի իւր վարժա- պետին, մասն առ մասն, եւ իւր վարքով ցուցուց թէ եղած էր հաւատարիմ եւ հա- մեատ պատանի: Եւ երբ եղաւ զսրտոցէն, մը- տաւ կարեւոր պաշտօնի իբրեւ մեծ ընկե- լութեան մը գանձապետ, իւր վարժապետին բարի վկայութեամբ, եւ ցայսօր կը մնայ այն գործին մէջ: Միլիոններով ստակ անցած է անոր ձեռքէն այդ պաշտօնին մէջ, եւ սա- կայն ոչ ոք երբեք առիթ ունեցած է կաս- կածելու որեւիցէ բանի համար, այլ ամէն մարդ բացարձակ վստահութիւն ունեցած է անոր վրայ կենաց բոլոր յարաբերութեանց մէջ: Այժմ եղած է նա մին ամենէն յառա- ջադէմ երիտասարդաց քաղաքին մէջ ուր կը բնակի: Եւ բարի եւ հաւատարիմ անգամ այն քաղաքին մեծ եկեղեցիներէն միոյն, եւ է օգ- տակար, յարգելի եւ վստահելի, համեատ մարդ եւ բարի քաղաքացի: Վասն որոյ կը- սենք ամէն ուսուցչաց եւ դաստիարակաց, Վստահեցէ՛ք ձեր աշակերտներուն: Եւ անոնք ի դերեւ պիտի չհանեն ձեր ակնկալութիւնը:

ՍԻՊԵՐԻՍ ԵՒ ԱՆՈՐ ԱՔՍՈՐԵԱՆՆԵՐԸ

Տր. Պրէհմ, որոյ «Սովորութիւնը Կապ- կաց» անուն կարեւոր յօդուածէն արդէն քաղեցինք ինչ ինչ Աւետիքի համար, յետ անցունելոյ քանի մը ամիս ի Սիպերիա, գրեց յօդուած մը ուր կու տայ իւր գիտո- ղութիւններուն արդիւնքը:

Տր. Պրէհմ սկսաւ իւր ճանապարհորդու- թիւնն ի Սիպերիա սաստիկ նախապաշար- մամբ ընդդէմ Ռուսիոյ, Սիպերիոյ երկրին եւ Ռուս կառավարութեան պատժական օրինաց, բայց դարձաւ շատ տարբեր զգացմամբ: Փոխանակ գտնելու զՌուսն կէս բարբարոս, մեծ հաճութեամբ տեսաւ «յառաջադիմու- թեան ոգի որ կը գիմէ լաւագոյն եւ բարձ- րագոյն իրաց, մեծանշանութիւն եւ առա- տաճեցնութիւն» ժողովրդեան ազնուագոյն մասին մէջ: Ինչ որ այս անձը կ'ըսէ՝ համա- ձայն է վկայութեան մեր բարեկամներէն մի- ոյն, որ յետ այց առնելոյ Ռուսիոյ՝ կ'ըսէ թէ «Չկան աշխարհի վրայ ազնուագոյն մարդիկ քան Ռուսեալ եւ կրթեալ Ռուսիացիս»:

Սիպերիա, թէպէտ ունի ընդարձակ սառ- նապատ դաշտեր հիւսիսային կողմը, ունի իւր հարաւային մասերուն մէջ լայնամիտ մեծա- տարած երկիր պտղաբեր, ուր կայ տեղի ա- մէն տեսակ ձեռնարկութեանց: Առ այժմ կայ հոն պահպանութիւն գալորաց եւ լրագրաց, բայց նիւթական պիտոյից կողմանէ բնակիչք կը վայելեն առատութիւն: Սխալ է, կըսէ, այն կարծիքը թէ Սիպերիա է ընդարձակ իմն տուն բանտի: Կալանակալք, կ'ըսէ, կը բռն- նեն երկրին փոքրագոյն մասը: Դադլթականք երկրին կը պարծին իրենց ազատութեամբը: Կը մերժեն «Ռուսիացի» յորջորջումը, եւ կ'ըսեն թէ «Սիպերիացի» են: «Չարք» կ'ըսեն, «հարուստ է, բայց մեղք ունի ունիմք վախ- նալու, քանզի ենք ի Սիպերիա: Եթէ կ'ու-

ղէք տեսնել գերիներ, գացէք ետ ի Ռուսիա որ անոնց տունն է»: Երկրէն մեծ մաս մի կը վերաբերի թագին, բայց հողագործք որ բռնած են զայն վարձու կը հատուցանեն չըն- չին բան, եւ ազատ են կտրել անտառներ, եւ ամէն կերպով կը վարեն երկիրն իրեն- իրենցը: Կանք միայն կը պահուին կառավա- րութեան: Պիտոյք կենաց են այնպէս ա- ռատ, որ ամուսնութիւնք կը կատարուին, այն ինչ երկու կողմանք կը հասնին յարբու- նըս ըստ օրինաց, այն է յԱՏՔ ամ հասակի, եւ ընտանեաց շատք են մեծ եւ բաղմամարդ: Հարսանեաց ծախքէն ազատելու համար ա- ռեւանկութիւնք կամ փախուստք յաճախ են, մերթ հաւանութեամբ ծնողաց եւ մերթ գաղտ- Կալանաւորաց համար Տր. Պրէհմ կը կար- ծէ թէ անոնց վիճակը լաւագոյն է քան բանտարկելոցն ուրիշ երկիր: Ի մահ դատա- պարտեալ մարդիկ որոց մահուան վճիռը փոխուած է յաքսոր, ինչպէս նաեւ ու- րիշ տնտեսագործք կը զրկուին շղթայակալ ի մետաղս: Ըստ օրինաց Ռուսիոյ, արքայազն յանցաւորի կինը կրնայ ընդունել արձակման հրաման եթէ կամի, բայց կառավարութիւնը կը հրաւիրէ գնդամահ երթալ արքայիկոյն հետ, եւ ընտանիք ընդհանրապէս կ'երթան: Այս ճանապարհորդութեանց մէջ յոռեգոյն բանն է, երբ հարկւրաւորք խռնեալ են նա- լին տախտակամոմին վրայ, եւ այսպէս կա- նայք եւ մանկունք կը գտնուին մեծեղեն յանցաւորաց հետ խառն: Յանցաւորք ընդ- հանրապէս կը գործեն հանքերու մէջ, բայց ոչ խստագոյն քան վարձկան գործաւորները որ աշխատակից են նոցա: Տարբերութիւնը սա միայն է որ յանցաւորք կը կրեն միշտ շղթայ, բայց ունին իրենց համար որոշեալ տուններ ուր կը բնակին իրենց ընտանեաց հետ, եթէ ընտանիք նոցա անոնց հետ են: Եթէ կը ցուցնեն բարի վարք, ծանր շղթայք կը փոխուին ի թեթեւս, եւ յետ ամաց ինչ, եթէ ոստիկանը կամ վերակացուն կը համո- ղուի թէ կապեալը ճշմարտապէս փոխուած է, մարդը լինի ազատ, միայն թող չտրուիր նմա թողուլ երկիրը: Ազատեալ կալանաւորն այնուհետեւ կը վարձէ ագարակ, ի սկզբան փոխ առնլով եղեր եւ սերմ զրացին, բայց քիչ տարիներ ետքը կրնայ հատուցանել իւր բոլոր պարտքը եւ թողուլ իւր որդիքն ի հեշտի:

Ոչ բազումք սակայն կալանաւորներէն կը համարին յայս վիճակ: Շատերը խոփոտելով իրենց բախտին կը մեռնին տարաժամ: Այլք կը մտաբերեն ի փախուստ որ դիւրին է, քանզի կալանաւորք թողուած են գրեթէ բոլորովին ազատ բաց ի շղթայէն զոր կը կրեն: Բարեկամ դարբին մը կը խարտէ ի բաց շղթայն, եւ կալանաւորք կը փախչի: Ոստիկանը փոյթ չընել եւ չլինի հետամուտ փախստէին: Հողագործք կ'օգնեն ասոնց, գիշերն անցնողներուն համար անգամ կը դը- նեն կերակուր իրենց պատուհաններուն առ- ջեւ: Բայց եթէ փախստական մը գողութիւն ընէ, նոյն հողագործք կը պնդին անոնց ե- տեւէն, եւ հրացանով կը սպաննեն զնոսա իբրեւ չուր: Տարուէ տարի զրկուած 15,000 կալանաւորներէն 5,000ը կը փախչի, բայց ճամբան մինչեւ Ռուսիա է երկայն, եւ շատ անգամ կը բռնուին եւ կը տարուին ետ, այս կը պատահի ոմանց բազմիցս: Սակայն հան- դերձ այս խստութիւններով, Տր. Պրէհմ կը համարի անոնց վիճակը շատ աւելի բախ- տաւոր քան ուրիշ Եւրոպական երկիրներու յանցաւորաց վիճակը, որոց վրայ անշինջ կը մնայ իրենց բանտարկութեան դրոշմը, եւ կը

համարուին իբրեւ յաւիտեան ընկեցիկ մարդ- կային ընկերութենէ:

ԱՆՄԱՐՍՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐՄԱՆ

Երեւելի բժիշկ մը գրելով Ձեռքը՝ ՃԵՐԷԸ անուն հանդիսին, կու տայ գործնական հրա- հաններ անհալ կամ անմարն կերակրոց վը- րայ, եւ ուսուցիչ կանոններ, ստամոքսի խառ- գործանց մեծ մասին պատճառները վերցու- նելու համար: Բժիշկը կ'ըսէ, «Ամէն մարդ կրնայ անվնաս բառնալ այսչափ կամ այնչափ ծանրութիւն, մինչ փոքր յաւելուած մը այն բեռան վրայ կու տայ զգալ ճնշում: Նոյն պէս անմարսութիւն կողուածն է շատ ան- գամ լոկ արդիւնք յանչափ ուսուցիչ: Կերա- կրոյ չափը զոր իւրաքանչիւր ոք կարող է մարսել զիւրաւ ունի միշտ սահման, որ կա- խեալ է անոր տարիքէն, կազմութենէն, ա- ռողջութեան աստիճանէն եւ սովորութիւն- ներէն: Դիտուելու արժանի կէտն է թէ, ցլազ չուտելը կ'ընէ զքեզ չափազանց անօ- թի յաջորդ անգամուն, եւ երբ չափազանց ա- նօթի ես, ի փորձութեան ես յանչափ խճու- ղելու ստամոքսդ, եւ մարսիչ հիւթոյն տա- լու քան զիւր կարն աւելի սշխատութիւն:

Կարի յաճախ ուտել, եւ անկանոն ուտել է միւս եւս աղբիւր անմարսութեան, եւ ա- լելի եւս մեծ պատճառ է անմարսութեան անկատար ծառքը, այսինքն չճամբն ըստ բաւականին: Ըստ մեզ մին ի պատճառաց թէ ընդէր հացկերոյթք կամ բազմախորտիկ սեղանք չեն այնչափ վնասակար մարսողու- թեան կողմանէ՝ որչափ պարտէին լինել, այս է որ հրաւիրեալք կամ բազմականք քաղաքավարութեան համար կը ստիպուին իրենց բաժինն ուտել ծանր եւ մանր մանր պտտաւներով. այսպէս կերուածին շատու- թեանը փոխարէն երկար ժամանակ կը տրուի մարսողութեան, եւ այս այնչափ բըռ- նութիւն չընել ստամոքսին որչափ պնակ մը լի կերակուր նետել ստամոքսն անծամ:

Կան այլեւայլ նշանք անմարսութեան: Ծանօթագոյնն է մարմնոյ անհանգարու- թիւն կամ անհանգստութիւն որ կու գայ յաճախ ճաշէ ետքը, եւ որմէ չէ հնար ազա- տիլ բայց եթէ մեկուսանալով եւ կատա- րելապէս հանգչելով, եւ այն ատեն իսկ ան- հանգստութիւնը տակաւին կը նեղէ դիւրադ: Չարմանալի նշան մի եւս է մտածին ան- ընակոն մեծութիւն ոտից կամ ձեռաց: Շատերը գիտեն ասոր փորձը, երեւակայե- լով թէ այլանդակ ձեւեր առած են իրենց ձեռքը կամ սրունքը: Այս ամէնն անմար- սութենէ՝ ո՞վ կրնար կարծել:

Բայց անմարսութեան աւելի տաժանական ձեւն է աղքեցութիւնը զոր կ'ընէ մտայ, ծնա- նելով, որ շատ անգամ ցաւալի է, մտաւոր ճնշումն: Զգային խառնուածոյ անձինք են մանաւանդ նշաւակ այս հետեւեալաց, որ կը ծագի անկատար եւ խանգարեալ տղաւորու- թենէ զոր կ'ընէ անմաքուր արիւնն ուղե- ղին փափուկ գործարանին վրայ: Այս ան- մաքրութեան պատճառն է անմարսութիւնը որ կը թունաւորէ ուղեղին անուղ տուող ա- րիւնը, եւ կու տայ ծնունդ ամէն տեսակ տը- խուր խորհրդոց, եւ որ աւելի յոռին է սե- լամաղձոտութեան չարեաց: Այս ինչ մարդու կերակուրն ուրիշ մարդու թոյն է, թէ՛ ըստ չափուն: Եւ թէ՛ ըստ որակիւնութեան, ուստի միայն կրնան տրուիլ կանոններ զորս պար- տին պահել անտաքեալք ըստ իւրաքանչիւր կազմութեան:

Կան գլխաւոր կանոնք ինչ ի զգուշութիւն,

զորս կը դնենք հոս իբրեւ տրոփանի յիշատակութեան, թէպէտ, դժբախտութեամբ, մարդոց մեծագոյն մասը կ'ընտրէ մանաւանդ տառապիլ նեղութեամբ քան զըրկուիլ:

1. Միայն միշտ աւելի անդադար նիւթ փոքրագոյն զանգուած, այնպէս որ մարմինը մնանի՝ առանց կարի իմն ծանրաբեռնելու մարտդուութիւնը, քանզի կ'ապրինք այնու զոր կը մարտնենք, ոչ թէ այնու զոր կ'ուտենք:

2. Մասնաւոր փոյթ տար ծանուիլ:

3. Կարեւոր է յոյժ կանոնաւոր կամ որոշեալ ժամեր առնուլ կերակուր: Զէ պարտ թողուլ ստամոքսը ելլել ի դերեւ ի ժամուն որ կը սպասէր լցուիլ: Եթէ խախտի ժամանակը, նուազագոյն չափով կերակուրն անգամ կ'ուտուի անսխորժ, եւ յայնժամ մարմինը հիւթը որ կը դառուի կը վնասէ ստամոքսին, կամ գէթ կը վնասէ մկանանց զօրութեան: Զաշու ժամանակի որեւիցէ փոփոխութիւն, թող լինի մեղմով եւ տակաւ:

Իսկ կերակրոյ համար յիշէ որ տաք կերակուրն աւելի դիւրամարս է քան պաղը: Մատաղ անասնոց միւսը չէ այնպէս դիւրամարս որչափ հասուն անասուններունը: Վայրի էրէոց միսն է աւելի մարսելի քան ընտանի անասուններունը: Ցամաքային թռչունք են աւելի մարսելի քան ջրայինը: Իսկ որսերէն, վաղուց սպանուած թռչունք չեն այնչափ մարսելի որչափ նորոգ սպանուածները: Անասնոց փորոտեաց մասերն, ինչպէս լեարդ, սիրտ, երիկամներ, են անմարս: Սպիտակամիս ձուկն է դիւրագոյն ի մարսել քան կարմիրը, ինչպէս նաեւ ճարպոտ ձուկն է դժուարամարս: Խնցիկը կամ պատենաւորք, ինչպէս ոստրէ, խեցեխին, ա. հ., են բոլորովին անմարս:

Անոնք որոց մարտդուութիւնը տկար է՝ ուտելու չեն երբեք տապկած կերակուր: Խորոված, կամ կսակարայէ կամ խաշած լաւագոյն են անոնց համար:

Պտղոց թաղանթը, միջին կարծր մասը եւ կուտը զգուշանալի են: Անմարսութիւնը շատ անգամ կը ծանրանայ ուտելով տանձ: Այս պտուղը երբ հասած է, ունի աւազահատերու նման մանր մասեր առատութեամբ, որ, որովհետեւ չեն կրնար դատուիլ բերնին մէջ, կուտելով կը գրգռեն ներքին լորձնոտ թաղանթը:

Ուրիշ արգելեալ ուտելիք են խմորեղէնը, ամէն տեսակ քաղցրաւենիք եւ շաքար: Դէմ դնելու քաշուութիւնը կ'իյնայ այս վերջին պահանջման առջեւ, եւ թշուառ մարդը կողպուել իւր շաքարեղէնէն կը թուի ոճիր: Բայց թշնամոյն յաղթելու համար պէտք է մարդ ըլլայ անոր չափ անողորմելի:

Անմարսութեան վրայ գրել գրեթէ չունի սահման: Այս կարճ տողերը գրուեցան հոս իբրեւ ակնարկութիւն միայն: Եւ սակայն կոթող կամ ցից մը անգամ բաւական է ցուցնել ուղեւորին ուղղորդ ճանապարհը:

ԱՅՂԱՆԱՅ ՄԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Աֆղանք կը կոչեն զինքեանս «Պին ի Իսրայէլ» կամ որդիք Իսրայէլի, բայց «Եհհուտի» անունը անարգանք կը համարին: Կ'ըսեն թէ Նաբոգոդոնոսոր Երուսաղիմայ տաճարին աւերումէն ետեւ փոխադրեց իւրեանց նախնայրերն Ղոր քաղաքը, Պամինի մօտ, եւ թէ «Աֆղան» կոչուեցան անուամբ իւրեանց իշխանին Աֆղանայի, որ էր որդի Ասէֆի, նախարարապետ Սողոմոնի: Կ'ըսեն թէ ապրեցան իբր Հրեայ միջնեւ Մահմետականութեան առաջին դարուն մէջ Խալիֆան կոչեց

զանոնք օգնել իրեն ի պատերազմին ընդդէմ «անհաւատից»: Անոնց այս ծառայութեան համար Քոյս իւրեանց առաջնորդը ընդունեց «Որդի Ամենակարող» տիտղոսը՝ Նաեւ բաւեցաւ նմա որ համարի զանձն իշխան իւր ցեղին: Պատերազմէն ետեւ Աֆղանք դարձան իւրեանց երկիրը եւ կառավարուեցան Կիւրոսի ցեղէն թագաւորի մը ձեռամբ մինչեւ մետասաներորդ դարը երբ Մահուտ նուաճեց զանոնք: Թագաւորաց սերունդ մը ելաւ եւ յաղթեց տիրող ցեղին եւ գրաւեց զՀնդկաստան: Որպէս ծանօթ է, այս տոհմը բաժնուեցաւ զայն հիմնողին մահուամբ՝ Ինդոս գետին արեւելեան եւ արեւմտեան կողմանց գաւառներուն, եւ իրաց այս վիճակը տեւեց մինչեւ թիմուրէնկի յաջողութեամբ երկրքին մօտն հոր լծոյ ներքեւ: Բանաւոր պատճառ չերեւիր մերժելու Աֆղանաց աւանդութիւնները եւ պատմութիւնը, թէպէտ թուականք չեն ճշդիւ համապատասխան Հին կտակարանի թուականաց: Աֆղանք ունին Հրէից երեւոյթ, կ'ըսեն թէ սերած են Հրեաներէն, եւ անոնց մէջ կրտսեր եղբայրը կ'առնու ի կնութիւն երեցագունին այրի կինը, ըստ օրինաց Մովսիսի՝ Աֆղանք ունէին մեծ հակալուութիւն ընդդէմ Հրեայ ազգին, որ գէթ կը ցուցնէ թէ առանց իրաւացի պատճառի չէին կարող փափագիլ որ անոնցմէ սերած ըլլան: Նկատելով թէ Իսրայէլի ցեղերէն ու մանք եկան յարեւելս, ընդէր չընդունինք թէ Աֆղանք են անոնց սերունդն եւ դարձած են Մահմետականութեան:

“ԱՆՍԱՍ” ԹԷ “ՎԱՅՐԵՆԻ”

Անձնական գիտողութիւններ ախորժիկ չեն, բայց ըստ որում խմբագրութիւն մը անորոշ իմն անձնագրութիւն է, ներքի է թեւեւս որ յիշեմ մեծայարգ անձի մը գիտողութիւնը թէ, «Ամէն խնդիր որոյ մէջ կը մտնէ Փառք զաւեշտով կը վերջանայ» (Նկատելով զաւեշտի առողջարար ազդեցութիւնը արժանի է որ հասարակութիւնը երախտագիտութեամբ գնահատէ Փառքի այս յատկութիւնը): Արդ Հոմի խնդիրը, որոյ մէջ մտնա Փառք եւ դեռ չէ կարողացած ելնել, սկսած է զաւեշտի եւ րեւոյթ առնուլ: Կը յիշէ ընթերցողը թէ Փառք «Վալերիոսով զրպարտութիւն» մը ըրաւ Հոմ վարժարանի խնամակալութեան վրայ: Հոմի խնամակալութիւնը բացարձակապէս ժխտեց թէ զՀայս պարսաւած էր Ամերիկայ, եւ Փառք չկարենալով յայտնել թէ որով ձուլութեամբ ըրած էր իւր ամբաստանութիւնը, ողջամիտ հասարակութիւնը համարեց թէ Փառք կամ յոյժ քայքայուի եւ կամ յոյժ չաւանդիտ եղած էր, եւ Հոմի խնամակալութիւնը գոհ ըլլալով այլ եւս չյուզեց խնդիրը: Մօտերս Տ. Յ. Մոստիշեան Անգլիայէն վերադառնալով եւ սոյն խնդիրը իմանալով, կը համարի թէ անիրաւեալ հասարակութիւնը իրաւունք ունի պահանջել որ Փառք անկեղծ յայտնութեամբ մը գոցէ սոյն խնդիրը: Փառք կը մերժէ: Տ. Մոստիշեան կը ջանայ Արեւելի միջոցաւ հրաւէր կարդալ նմա, բայց Արեւելէ չյօժարիր: Իսկ երբ ձեռքէ կը կատարէ զայդ պաշտօն, հանդերձ նամակագրին դիտողութեամբ Արեւելի անկողնակալութեան մասին, Արեւելէ կը հրատարակէ լաւ խմբագրեալ յօդուած մը՝ «Միսիոնարք եւ Հայք» վերնագրով, յորում կը հաճի բացատրութիւն տալ թէ ինչո՞ւ չէր հրատարակած Տ. Մոստիշեանի հրաւէրն առ Փառք: Վասնզի Արեւելէ կը համարի թէ խնդիրը, որպէս վերը բացատրեցի, Հոմ վարժարանի մասին

գոցուած էր, եւ կրնար այնպէս մնալ: Տ. Մոստիշեան Տր. Վուսէ առնելով հաղորդած էր Արեւելի թէ ճանապարհորդ Ամերիկացի տիկին մը տարիներ առաջ գրած է Ամերիկեան շաքաթաթերթի մը մէջ թէ «Հոմ վարժարանի մէջ untamed (շէնէյ)» Հայ աղջկունք կը դատարարուին: Զի՞ ուրեմն իրեանց ծնողք, եւ ըսած էր նաեւ թէ՛ եթէ Փառք այս գրութեան վրայ հիմնած էր իւր ամբաստանութիւնը, թող որ Հոմը պատասխանատու չէ բնու աղբորինակ նամակաց համար, untamed բառը որ կը նշանակէ չշարժեցող, աղտեղ բնու չունի այդ նշանակութիւնը, այլ ըսել է պարզապէս անասուն, եւ այդ անարգանք չէ երբ կ'ըսուի անգատարարեալ Հայ աղջկանց համար: Ոչ, կ'ըսէ Արեւել, «Կը պարտաւորինք հրապարակաւ ըսել թէ, untamed անգլիական բառը լոկ «անասուն» չը նշանակէր այլ շատ աւելի որոշ եւ շատ աւելի յոռեգոյն վիճակ մը կ'ենթադրէ, ... կը նշանակէ պարզապէս «վայրի, վայրագ, անընտել, չընտանեցած», այս բառ կը գործածուի այն կենդանեաց համար որք ընտանեցած չեն տակաւին», եւ չքաղաքակրթուած վայրենեաց համար: Եւ ի վկայութիւն կը յիշէ «Ուէպտըրի մեծ Բառգիրքը, նաեւ Սատլըր, Ագէրեան, եւ այլն»:

Թոյլ տրուի ինձ ըսել թէ այս Յ. Մոստիշեան ստորագրող անձը մի ախորժ երիտասարդ է, որ չեմ գիտեր որչափ «Հայկական» ուսում առնելէ զկնի մօտ է Ռուսերգեան վարժարան, եւ անտի դասնեալ եւ մրցանակօք ծանրաբեռնեալ ուղեւորած է յԱնգլիա, եղած է առաջին Հայ ուսանող Օքսֆորտի մեծահռչակ համալսարանին մէջ, ուսկից կուգայ այժմ յետ կատարելոյ ուսումն իրաւագիտութեան:

Արդ Հոմ եւ Փառք կը քաշուին կրկնէն, եւ Արեւել կը մնայ հանդէպ Ռուսերգեան վարժարանի եւ Օքսֆորտի Համալսարանին՝ untamed բառին զօրութիւնը ճշդելու համար: Արեւելի համար բառեր մէկ նշանակութիւն ունին, «Առանձին Բանք» եւ նշանակութիւնը Գարագաշեանի հարք են: Վալերիոսի գրութիւնը ընտրելի է: Tamed ընտանի, untamed ոչ-ընտանի, ճիւղաղ, գաղան, վայրենի: Լմեցած է խնդիրը: «To-day (այսօր, ըստ բառարանաց) Հայ երիտասարդք այսպէս այնպէս կը թեալ են» (Այս անարգանք է, մեք երէկ ալ կը թուած էինք): Բայց, եղբայր, To-day կը նշանակէ նաեւ «այժմ» որ կը հասնի մինչեւ յաւուրս Եհիշէրէաց, եւ ճիւղաղի զգեցեալ եւ առ առաւելն ըրալէն 60 քայլ առնելու կարող երիտասարդը ճիշդ չհամապատասխանէր Անգլիական կըրթութեան զաղափարաց. պարտ է ներողամիտ ըլլալ, պարտ է Անգլիկերէն գիտնալ: «Ոչ, անարգանք է. տես Ուէպտըր Ագէրեան, եւ այլն» Անշուշտ այսօրինակ տրամաբանութեամբ կրնայ ապացուցանել մարդ զոր ինչ կամի, միայն թէ ոչ ինչ կարծէ: Իրապէս յանչափս զուարճութիւն կ'ազդէ ինչ տեսնել թէ Արեւել Օքսֆորտէն դարձող երիտասարդին դէմ կը բանայ Ագէրեան (որչափ եւ ժամանակին (1821) յարգելի, սակայն միշտ յոյժ խղճալի) Բառարանը որով կարելի չէ Բ. Ընթերցարանին իսկ թարգմանել, եւ կը ջանայ անով հասկնալ հոյակապ Ուէպտըրը: Եւ որչափ ցաւալի՝ անհունապէս եւս ծաղրաշարժ է տեսնել որ Արեւել չարաշար վրեպելով հանդերձ, մեծապանծ իմն իշխանութեամբ կ'ըսէ (որպէս երբեք չըսեր Մաքս Միլլըր մեծ լեզուաբան), «Կը պարտաւորինք ուրեմն հրապարակաւ ըսել թէ, untamed

անդիակաւ քառը չնշանակէր լոկ անաստ ալ կը նշանակէ՝ այս է եւ հազիւ կարող եմ շարժել դրիչս թրթռումէն զոր կու գայ վր-
րած, երբ կը խորհիմ թէ Արեւելէ ինչպէս պի-
տի պաշտպանէ «հրապարակում» իւր Աւգէր-
եան փոքր ընդգէմ Բոսֆորոս-Օքսֆորտեան
կրօնական երկրասարդին։

Քաւ յինչն յուժնէս ծաղու եմթարկել
Արեւելի նման մի բազմադրիւն եւ բազմա-
լուր բարենպաստակ թերթ։ Այլ նպատակս է
ի վեր հանել մի մեծ սկզբունք որ կենսա-
կան է մեր զարգացման։ Այո՛, եղբայր, մենք
կ'ըլլանք untamed եւ կը մօտենանք անոր
պարզ նշանակութեան իսկ, երբ կը սկսինք
քակել ամէն ցանկեր, վերցունել ամէն ու-
րոշումներ ի մէջ ազնուոյն եւ անախտանիս.
երբ միայն գլուխնս վեր բռնելով եւ ամուր
խօսելով կ'ուզենք բառնալ ի միջոյ ամէն իշ-
խանութիւն, ճիւղութիւն, փորձառութիւն,
եւ յարգն եւ պատիւ որ արժան է տալ ա-
սոնց. երբ Օքսֆորտէն վերջին լուրեր բերող
անկեղծ եւ մտացի երկրասարդին գէմ՝ Անգ-
ղիերէն բառի մը գօրութիւնը որոշելու հա-
մար կը դնենք բառարաններ, եւ դատաւո-
րութեան կը կոչենք հրապարակին վրայի
երկուքուկէս «անգլիագէտ» կոչեցեալ «ըն-
թերցողներուն» կաճառը, եւ զայս կը համա-
րինք ինչ-՞նչ։ Այս «անաստ» ոգին կը յայտնէ
Արեւել, եւ պարտինք ի բաց թողուլ զայս, ե-
թէ կ'ուզենք, նման մեծ ազգաց, ունենալ եւ
ճանաչել յամենայնի մեր կարող անձերը, ի
ձեռն որոց կ'ակնկալենք իրաւամբ ստանալ
ամէն բարիք։

Դէ՛ՏՆ ունի պաշտօն դառնալ իւր յիշման
մէջ եւ ծանուցանել շարժումներն զորս կը
տեսնէ։ Ուստի համալսարանականաց անկ է
վճել ի մասին այս լեզուաբանական խնդ-
րոյն, որ սակայն յոյժ պարզ է։ Բայց un-
tamed-ին մէջ կը տեսնեմ կէտ մը որ հետա-
քըքրական եւ հրահանգիչ է։ Այսօր Անգ-
ղիագէտ եղողը պարտի եւս գիտնալ բազում
«առանձին բան» (idiom) Ամերիկեան Անգ-
ղիերէնի։ Տ. Մոստիշեան ուղիղ կ'ըսէ թէ
untamed բառը կը նշանակէ «անաստ» երբ
պատկանի ընտանի մարդկանց։ Իսկ եթէ Ա-
մերիկացի մը վերցունէր զայն վերոյիշեալ
պարբերութենէն, տեղը պիտի գնէր frolicsome,
(կայտաւ, յանձափս աշխոյժ), իբր ամենէն
մօտն. (եւ ըստ որում պարսաւեալ տիկինը
Ամերիկացի է Արեւելէ կ'ըլլայ զինաթափ.)
Բայց գիտող եւ առնունք, մանկանց՝ այս
«անաստ» «վայրենի» վիճակը պարծանքն է
Անգղիացի եւ Ամերիկացի ծնողաց։ Չկայ
ինչ աւելի հաճելի քան տեսնել Անգղիացի
տղայոց եւ աղջկանց խումբ ի տան կամ ի
գաւառի, որք կ'արշաւեն եւ կը խայտան նման
վազրի ձագերու, եւ եթէ յարձակին վրադ
ընդ խաղ, կը զգաս թէ պիտի փառատեն՝ ըզ-
քեղ, մինչ նոցա ծիծաղներու որոտալից ճայ-
թիւնն կը խլացնեն ականջներդ։ Թերեւս
հեգնես ըսելով թէ, «Ինչո՞ւ ուրեմն չեն թո-
ղուր որ իւրեանց տղայք մեծնան այդ պան-
ծալի վիճակին մէջ»։ Վասն զի աշխարհիս
մէջ ունի ամէն մարդ մեծ գործ, եւ չըլլար
միշտ կայտաւել, խայտալ եւ ճռուղեւ։ Եւ
կու գայ դատարարական ընտիր գործը,
եւ այս երջանիկ untamed արարածներէն
կ'եւլեն այն լուրջ եւ ազնիւ, քաջարի ոգիւ
որք կրնան առնուլ զթէլ-էլ-Բէպիւր՝ փրկելու
զՆգիպոսոս, եւ երթալ ի ծագս աշխարհի
բարձրացունել զմարդկութիւն։ Կը թուի ինձ
թէ — թողով եթէ կամեք զպատանիս —
մեր սիրասուն աղջկունք այս untamed հի-
ման սակաւ ինչ կը կարօտին։ Չունիմ տա-

րակոյս թէ մեր նախնի Հայկազունք եւ «տիկ-
նայք փառկասուն» երբ ի մանկութեան կ'ե-
նէին խաղալ «ի խումբ ի պար», կը հանէին
փոթորիկ մեծ ի դաշտս Հայոց։ Թող նոյն-
պէս ըլլան եւ այժմու Հայուհիք։ Բայց այս
չըլլար դիւրաւ։ Պէտք է տալ մեր դեռատի
տղայոց եւ աղջկանց սոսաւ կաթ, ընտիր
խորոված միս, եւ ջինջ օդ ի տան եւ գաւառի,
եւ — ո՛հ — ի վեր քան դամեանս, չըջապատել
զանոնք զուարթ դէմքերով եւ քաղցր ժը-
պիտներով, եւ յայնժամ զուարթ արիւն
խայտալով կը յորդի անոնց երակաց մէջ, եւ
կ'ունենանք մի պատուական untamed տարր
որ կ'ըլլայ հիմա tamed եւ ազնիւ Հայ սե-
րնդեան։

Երկու եզրակացութիւնքս պիտի ըլլան ան-
շուշտ սակաւ ինչ անջատ, բայց երկուքնեւ
արժանի ուշադրութեան, եւ դարմանն կա-
րելի։

Հայ աղջկունք չեն բաւական untamed,
Հայ խմբադիրք չեն բաւական զգոյշ։
Դէ՛ՏՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՏՐԱՊԵՉՈՆԵ

(Մեր յոգնուի ինչ-՞նչ)

Այս օրեր շատցած են այլեւայլ ակտը ի
Տրապիզոն, որոց վրայ կ'իշխէ հարսանիքն
որ հոս Հայոց կողմանէ Բիւթէն եւ Տաճկաց
կողմանէ Գրգամըն կ'անուանուի։

Քաղաքիս բոլոր ազգայնութիւնէ տղայք
այս ակտին բռնուած են, եւ բաւական վը-
տանգաւոր եւ մոհացու է, մանաւանդ այն-
պիսեաց համար որոց լաւ խնամ չտրուելի։
Յունաց դպրոցի աշակերտներն իբր 180 ը
բռնուած ըլլալով յիշեալ ակտին, 20 օր պա-
րապուրդ տրուած է աշակերտաց։

Կարնոյ թղթատարի պայտանակներն ի Կ.
պոլիս բացուելով, մէջէն 200 ոսկիի չափ
ծրար մը պակաս կ'եւլէ, եւ հիմա հոս անոր
քննութեան համար տեղւոյս նամակատան
պաշտօնեաներէն երեքը բանտարկեալ են։

Տեղւոյս Լուսաւորչական ազգայինք մի
քանի տարիէ ի վեր ազգային շէնքերու շի-
նութեամբ զբաղելով, բաւական պարտքի
տակ ինկած են։ Շինել տուած են քաղքին
ամենապատուաւոր տեղ վաճառատուններ եւ
վրան հոյակապ Առաջնորդարան։ Անցեալ
տարի շինել տուին գեղեցիկ դպրոց մը վան
օրիորդաց. եւ այս տարի սկսած են տալ շի-
նել հին եկեղեցւոյ մը տեղ վաճառատուններ
որ աղէկ եկամուտ կրնան բերել։

Դժբախտաբար ազգը պարտքի տակ ճնշուե-
լով կը խորհին տղոց դպրոցին ծախքը իջու-
ցանել եւ նախակրթարանի փոխել։

Տեղւոյս առաջնորդ Արժանապատիւ Գա-
րեգին վարդապետ Սրուանձտեանց հպատա-
կանէր Օսմանեան կառավարութենէն երրորդ
աստիճանի պատուոյ նշան մը ընդունած է։
Ժողովրդեան շինութեան եւ բարոյական
զարգացման համար ամէն կիրակի կը քարո-
զէ օգտակար նիւթոց վրայ տեղւոյս հօտին
հովիւը։ Բայց ցաւալի է որ յարմար եկեղե-
ցի մը չունին ժողովուրդը ամբողջելու։ Հա-
ւաստի եմ որ եթէ յարմար եկեղեցի մը չի-
նուի եւ ժողովուրդը բարոյապէս յառաջա-
դիմելով աշխատի իսէր քրիստոնէութեան
եւ իսէր Բրիտանի, նոյն ժամայն դպրոցա-
կան ծախուց հոգը պիտի վերնայ ժողովրդ-
եան առատաձեռնութեամբ։

Տրապիզոն,
Յունուար 11, 1886

ՔՐԹԱՍՏԱՆԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆՁԱԿԱՆ

ԳՈՐԾՈՅՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՒԵՐՔ

Նախորդ տեղեկագիրն տրուեցաւ Յունիս	
15ին։	ՊՐՇ
Բաղէշ, եղբարք	193
» քորք	96
» Աղջկանց վարժարանի «Ծնոր- հաց Կաթիլք» ընկ.	108
Բերրի	20
Մեղերէ, Տիկին Մ. Մուրատեան	10
Խարբերք, » Տ. Էնֆիլէճեան	20
» » Ա. Տինճեան	5
» » Տ. Յ. Պէշկէօթիւրեան	20
» » Ամաղխոյ ժողովէն	73
Խուլու	108
Հուլաքէօյ	25
Չմկածաղ, Տ. Պետրոս Բաղիկեան	70
	748

Քրթաստանի գործոյն լաւագոյն դարձաց-
ման համար կարօտութիւն կայ ծախուց յա-
ւելման։ Դործը սակաւ ինչ ընդարձակուած
է յուսով թէ եկեղեցիք պիտի հաւանին ա-
նոր՝ աւելցնելով իւրեանց տուրքը։ Պատ.
Քառամէ, հովիւ Ռընտովանի եկեղեցւոյն, եւ
Գործակցական յանձնախումբը յոյժ կը բաղ-
ճան ընդարձակել իւրեանց ծրագիրը, բայց
չենք կարող առնուլ զայդ քաջ այժմու եւ
կամտով։ «Տուէք եւ պիտի տրուի ձեզ»։
Հ. Ն. ՊԱՐՆԵՐ
Գանձապետ

Խարբերք, Նոյ. 24, 1885

ԱՉԴՔ

Իբր երեք չաբաթ առաջ, ըստ հրաւերին
Աւետարանական Դաշնակցութեան, Միաբա-
նական աղօթից չաբաթ ի Կ. պոլիս Պայ-
պըլ Հաւուզի մատրան մէջ ամէն կէս օր
որոշեալ նիւթոց վրայ կէս ժամ աղօթք մա-
տուցուելով երգեր երգուեցան։ Այս ժողո-
վոց մէջ եղան նաեւ պարապայից յարմար
համառօտ սակայն ազգու ուղերձներ, որոց
ժողովեալք յայտնի հաճութեամբ ունին կը
գնէին։

Պաշտօնէից ժողովը զայս նկատելով, եւ
հաւատարմով թէ այսպիսի աղօթից ժողովներ
մեծ հոգեւոր օրհնութիւն կրնան բերել,
պատշաճ համարեց տնօրինել, եւ ի դիտութիւն
բարեկամաց ծանուցանել Աւետարանի միջո-
ցաւ թէ, յայսմ հետեւ իւրաքանչիւր ամսոյ ա-
ռաջին երկուշաբթի օրը (ըստ Եւրոպացւոց)
ճիշդ կէս օրին, Պայպըլ Հաւուզի մատրան մէջ
իբր 40 րոպէ տեւողութեամբ աղօթքի ժո-
ղովներ գումարին ուր եւ պարապային յարմար
ուղերձներ ըլլան։

Ուստի ասկէ 10 օր վերջը, այն է՝ ըստ
Եւրոպ. փետր. 1ին, ճիշդ կէս օրին յիշեալ
մատրան մէջ պիտի ըլլայ աղօթքի ժողով
որուն պիտի առաջնորդէ Պատ. Ա. Կոստանդ-
եան։ Ի դիմաց Պաշտօնէից ժողովոյն
Գ. Յ. ՊԱՐՆԵՐ

Կ. պոլիս, յունւ. 20, 1886

ՀԻՆ ԱՒԵՏԱՐԵՐՆԵՐ

Ունինք բաւական թուով հին Աւետարան-
ներ զորս կ'ուզենք ձեռքէ հանել մեծ գեղ-
չով։ Շարաթական Աւետարանի հատորներէն
կան Հայերէն 1855է 1874, եւ 1860ինը, եւ
Տաճկերէն 1865է 1874։ Ասոնք թղթակազմ
են եւ իւրաքանչիւր հատորի գինն էր ցարդ
5 դահեկան։ Մինչեւ յառաջիկայ Յունիսի 30
պիտի տանք զասոնք կէս գնով, այն է՝ 2 1/2
դահեկան, եւ այնուհետեւ պիտի չարանք։
Յունարէնէն ունինք միայն 1873է 1874 ա-
մացն զորս կու տանք նոյն գնով։

Ունինք նաեւ բազում հատորներ Տաւրոյ
Աւետարանի սկսեալ 1872է, ոմանք կազմեալ
եւ ոմանք անկազմ։ Չասոնք կու տանք
(1872է մինչեւ 1879 հատորները) անկազմ 2
եւ կազմեալ 3 դահեկան մէն մի հատորն։

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յունի. 41, քառ Յունի. 4, և Յունի. 23, քառ 1, ատ. 1886

ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՍՊԱՆԻՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՅ

Սպանիոյ աղեւայլ թեմերու կաթողիկէ Եպիսկոպոսը հանած են յայտագիր մը, Պապին հաւանութեամբ, որո արժանի է յիշատակել: Յայտագիրը կը պարունակէ հինգ յայտարարութիւններ որոց ամփոփումն է հետեւեալը.

Թէպէտ քաղաքականութիւնը պարտ է հիմնեալ ըլլայ ի վերայ կրօնի, երկրքին բոլորովին որոշ են եւ մեկին, եւ կառավարութեան ամէն ձեւեր ընդունելի են այս պայմանաւ որ կրօնը եւ կաթողիկէ սկզբունք յարգուին: Սպանիական մասուլը ընդհանրապէս, եւ մասնաւորիւ կաթողիկէ թերթեր սովոր ըլլալով ի ընդին առնուլ թէ ինչ յարաբերութիւն ունին ընդ միմեանս կրօն եւ քաղաքականութիւն, եպիսկոպոսը կը յայտարարեն թէ ասոնց ամենուն խօսքերը ի բաց առեալ աղեւայլ թեմերու պաշտօնական թերթերուն չունին ճոխութիւն (հեղինակութիւն): Մինչ կաթողիկէ յօդուածագրաց ազատութիւն կու տայ յայտագիրը պաշտպանել իւրեանց կրօնը, կը յորդորէ եւս չը մոռնալ Բրիտանիական ազատամտութիւն, եւ չենթադրել թէ իւրեանց գրութիւններն ունին որեւիցէ ճոխութիւն առաւել քան զհիստս որոց վրայ հիմնեալ են:

Այս յայտարարութիւնը ունի քաղաքական կարեւորութիւն: Ճարդ Գարրուանը կը կանգնէին իւր պաշտպանը կրօնի եւ կը խոստանային թէ երբ Տոն Գարրու ելնէ ի դահ, կղերը պիտի վերստանայ իւր նախկին իշխանութիւնը: Զօրաւորագոյն կաթողիկէ թերթեր համակրութիւն ցուցուցած են Գարրուանց, եւ հայրենասէր Սպանիացեաց տուած են զգալ թէ հետեւելով իւրեանց քաղաքական համոզմանց, առարկայ կ'ըլլան իւրեանց հոգեւոր հարց տեսութեան: Ներկայ յայտագրոյն նպատակն է ժխտել թէ Եպիսկոպոսը մասնաւորապէս նպատաւոր է Գարրուանց, եւ այսու պիտի զօրացունէ ինքնամայեալ Թագուհւոյն կառավարութիւնը եւ պիտի դժուարացունէ Գարրուան նոր յեղափոխութեան մը ծաղումը: Կաթողիկէ կընան մատնանիչ ընել սոյն յայտագիրը՝ զոր Պապը ինքն վաւերացուցած է՝ երբ քաղաքական նպատակներով հրաւէր կ'ըլլայ իրենց զալ պաշտպանել իւրեանց կրօնը:

Եւ յայտագիրը կարեւոր է նաեւ ուրիշ տեսանկէ: Նման յայտագրոյն Ամերիկայի կաթողիկէ եպիսկոպոսաց, որը ժողովեցան ի Պալմիր անցեալ տարի, այս եւս կը ցուցնէ թէ կաթողիկէ կղերը կը սկսի ընթերցուլ գարուս ոգին եւ ըմբռնել թէ, եթէ Եպիսկոպոսը տեղի չտայ արդի յոռաշարժումներն եւ աղատութեան ոգւոյն, պիտի վանուի ի բաց: Եթէ ըլլայ ջանք որ վերակենդանանայ Հաւատաքնութեան Ատենան, կամ որ կղերը տնօրինէ կառավարութեան ներքին կամ արտաքին աշխարհավարութիւնը, արագ կը ծագի մի յեղափոխութիւն որ կը թողու զԵպիսկոպոսը յոյժ նուազ զօրաւոր քան որչափ է այժմ: Եպիսկոպոսը իւր իսկ յանցանքը կը կրէ իւր նեղութեանց չափը: Գաղիոյ Հանրապետականը լաւ գիտեն թէ քահանայից դասը գրեթէ միաձայնութեամբ կուսակից են միապետութեան վերահաստատման: աստի կը ծագին եկեղեցւոյ հակառակ օրէնք: Պիղմարդ իշխան յօժարեցաւ հաշտուիլ Պապական իշխանութեան հետ, բայց նորա առաջարկութեանց պատշաճ ընդունելութիւն չեղաւ:

Իտալիոյ Թագաւորը փոխադրեց իւր գահը ի Հոմբի գրեթէ միաձայն բաղձանօք ժողովրդեան, եւ սակայն երբ Պապը կը խօսի իւր անձին վրայ կ'ըսէ թէ իւր իրաւունքներն կապտուած են: ՅԱմերիկայ կաթողիկէ ազատութեամբ կը վայելեն հաւասար իրաւունք երկրին այլ ժողովրդոց հետ, եւ այժմ կը կազմեն բնակչաց գրեթէ 1/7 կամ 1/6ը: Եւ սակայն բազում Ամերիկացիք կը զգան թէ իւրեանց ազատ դրութեանց վտանգ կը սպառնայ ունենալ այսչափ քաղաքացիներ որք կը դաւաւանին թէ մինչեւ անգամ քաղաքական խնդրոց մէջ Պապը ունի իրաւունք հրամայել անոնց:

Բայց պարտինք գոհունակութեամբ ճանաչել զնշանս յառաջագիւտութեան, թէ եւ այն ըլլայ յամբարայ: Եթէ Պապը սահմանափակէ զանձն եւ իւր քահանայից դասը՝ միայն հոգեւոր իշխանութեան, եւ ուսուցանէ թէ քաղաքական խնդրոց մէջ քահանայք հաւասար են ուրիշ բոլոր բարի քաղաքացւոց: Եթէ մեկնէ անսխալութեան դժբախտ վարդապետութիւնը այնպիսի բացատրութեամբ որ չհակառակի կրօնական խնդրոց մէջ անձնական դատողութեան ազատութեան, բարւոք պիտի ըլլայ: Բայց կաթողիկէ եկեղեցին ահագին մարմին է եւ չենք կարող ակնկալել որ շուտ շարժի:

ԱՐՏԱՌԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հեռագիրն զոր անցեալ շաբթու հաղորդեցինք մեր վերջին լրոց մէջ նկատմամբ ապրտամբութեան ի կարթագինա Սպանիոյ, մասամբ կը հերքուի: Ամբողջ զօրքն ապրտամբութեան, այլ միայն 40 անձինք որոց ոչ մին զինուոր է ի բաց առեալ երկու տասնապետներ, թէ գիշերան յարձակած են քաղաքին մօտ բերդին վրայ, դաւաճան պահապանի մը ձեռամբ մուտ գտնելով: Զօր Գաւարտոյ, քաղաքին զինուորական հրամանատարը մի քանի աստիկանք կու գայ բերդին դուռը եւ կը հրամայէ որ անձնատուր ըլլան: Ի պատասխանի ապրտամբը կը նկարագրեն զնոսանքն ու տարաքի մը հրացաններէն զորս պահապաններէն առած էին, յետ որոց ապրտամբը կը խուժեն ծովեզերքը ուր կը մտնեն նաւ մը որ իսկոյն կը մեկնի դէպ յեզերս Ալիւրիէի: Սակայն անպատմութեան 18 չեն կարող անոր նաւը մտնել, եւ այնուհետեւ ձերբակալուած են Զօր Գաւարտոյ 3 վերք ստացած է որք կը վախցուի թէ մահացու են:

Սպանիոյ մէջ զարդոթ կը զգացուի ոչ միայն ընդդէմ 40 անպատմութեան, բայց առաւել եւ ընդդէմ անոնց որ զրգուած են զանոնք: Կը թուի թէ բոլոր յուզումը յարուցին շահախնդիր անձինք որք կ'ուզէին յառաջ բերել անկուսն: Սպանիական արժէթղթոց եւ ուստի վարձեցին այս մարդիկը տալով անոնց ստակի գումարներ զորս շահիլ երբեք չէին ակնկալել: Պարտ է ըսել թէ Մ. Սակասթայի նախարարութիւնը առած է բաւական ազատութիւն յորում կը պարունակուի կառավարալ ազատութիւն անխափ ժողովներու եւ ազատութիւն մամլոյ, եւ չկայ պատրուակ ապստամբութեան համար:

Յունուար 10ին տարիներէ ի վեր տեսնուած սաստկագոյն փոթորիկն անցաւ Միացեալ Նահանգաց վրայէն նախ ի լաւ առատ ձիւն հանդերձ բուռն հողմով եւ յետոյ եղաւ սաստիկ ցուրտ, այնպէս որ շատ տեղեր անդիկը ի լաւ գրոյն 40 աստիճան վար Գաւարտոյն կը գրոյն աստիճան վար:

հարեւրամասն ջերմաչափի վրայ: Կը ծանուցուի թէ 200 նաւեր ընկղմած են, եւ նաւաստիներէն բազումը խեղդուած կամ սատած են: Նու մը զարնուեցաւ կայծակէ եւ ցամաք խրեցաւ բոցավառ, բայց բոլոր նաւաստիք մեռան: Ընկղմած նաւերուն մէջ կար Անգլիական նաւ մը որոյ նաւաստիք ազատուեցան ի բաց առեալ եօթն: Երկաթ թուղիք խափանուեցան ձիւնով, եւ տեղ տեղ կառքերը մնացին կայաններէ այնչափ հեռու որ ճամբորդք նեղուեցան առ ի չգոյէ վառելեաց եւ ուտելեաց: Ի լրումն աղետից այս ցուրտին միջոցին պատահեցան մի քանի մեծ հրդեհներ, յորս այրեցաւ Օպերլինի աղջկանց վարժարանը: Ամբողջ 130 աղակերտուհիք ազատուեցան բաց ի երեքէն որք փլչող պատերու տակ մնալով մեռան:

Հարուստ Պրազիլցի մը անձնասպանութիւն գործեց ի Մոնաքոյ, յետ կորուսանելոյ իւր ունեցածը խաղի մէջ: Նորա կինը եւ զաւակները մնացած են տնանկ: Վէճ մը կայ ի մէջ Մոնաքոյի իշխանին եւ Յիսուսեանց: Սորա 20 տարիէ ի վեր տղայոց դպրոց մը կը պահէին վանքի մը մէջ ի Մոնաքոյ, որուն համար կը վճարէին տարեկան վարձ 32,000 ֆրանկ: Այժմ չինած են իրենց համար գեղեցիկ դպրոցի շէնք մը եւ կը պահանջեն իշխանէն 298,000 ֆրանկի հատուցում վասն ծախուց նորոգութեանց զորս ըրած են վանքին մէջ: Իշխանը մերժած է զայս եւ նորա դատ բացած են անոր դէմ: Ի փոխարէն իշխանը հրաման ըրած է որ Յիսուսեանք արտաքսուին Մոնաքոյէ:

Անցեալ տարւոյ Աւստրիոյ 10 երորդ թուոյն մէջ երկարօրէն գրեցինք նկատմամբ Մորմոնաց ի Միացեալ Նահանգս: Այժմ Ծերակոյտը նոր օրէնք մը վաւերացուցած է որոյ զօրութեամբ Մորմոն եկեղեցւոյն ստացուածքը պիտի յանձնուի ի ձեռս աւանդապահաց զորս պիտի կարգէ Նախագահը: Այս օրէնք կ'արգելու բաղմակնութիւն, եւ կը զրկէ զինանայ Եութա քաղաքին քուէարկելու իրաւունքէն: Սոյն օրէնքը դեռ պարտի անցնիլ Երեսփոխանական ժողովէն, եւ ընդունիլ Նախագահին հաւանութիւնը: Այս խնդրոյն մասին սակաւ ինչ բացատրութիւն պէտք է: Մորմոն եկեղեցին կազմուած է ընչից հասարակաց պատկանելու դրութեան վրայ — այսինքն երկրին տէր է հասարակութիւնը եւ ոչ անհատը: Այսու անսահման զօրութիւն կ'ունենայ կղերը՝ զոր կը գործածէ ընելու ժողովրդեան վրայ իւր ազդեցութիւնը աւելի զօրաւոր քան կառավարութեան: Յիշեալ օրինաց առաջին հատուածը ուղղեալ է ընդդէմ իրաց այս վիճակին: Բաղմակնութեան դէմ կային արդէն խիստ օրէնք, եւ Մորմոն եկեղեցւոյն առաջնորդներէն բազումը բանտարկեալ են վասն զի եղծած են զանոնք, բայց նոր օրէնքը առաւել եւս խիստ է: Գալով կանանց քուէարկութեան, այս մի խնդիր է որ նման այլ տեղական խնդրոց, թողուած է իւրաքանչիւր Նահանգի առանձին որոշման: Կազմաւորեալ Նահանգներէն եւ ոչ մին տուած է կանանց իրաւունք քուէարկել վասն քաղաքական խնդրոց: Բայց Եութա եւ մի այլ գաւառ քուէարկու ըրած են զինանայ: սակայն գաւառներն որ նահանգ չեն կը մնան ընդ տեսչութեամբ ընդհանուր կառավարութեան, եւ նոր օրէնքը կը ջնջէ Եութայի օրէնսդրաց որոշումը:

Լեհական թերթ մը կ'իմանայ թէ քառ Յունաց յունի. 13ին կայսերական հրովարտակ մը քիտի հրատարակուի ի Սուրբ Բե-

դրստուրկ, որ պիտի հրամայէ արտաքսել Ռուսիայէ ընդ Բրուսիոյ հպատակ եղողները Այս լուրը ընդունելուն ստոյգ չկրնար նկատուել: Գերմանիոյ Ազգային ժողովը պարսաւանաց քուէ տուած է ընդգէմ կառավարութեան վասն զի արտաքսեց Ռուսիայի եւ Աւստրիայի վեհերն:

Ներկայ ամսոյս վախճանին Մ. տը Լեւոնայ կերթայ քննել Բանամայի ջրանցին բացման գործը, եւ հրաւիրած է պատուիրակներ Գաղիոյ Առեւտրական Սենեկէն եւ ալ ծովային առեւտուր ունեցող տէրութիւններէ որ ընկերանան նմա:

— Զօր. տը Գուրսի յետո կոչուած է Թոնքինէ ուր հրամանատար էր արշաւող բանակին, եւ նորա կը յաջորդէ Զօր. Վարնէ: Մ. Բոլ Պէն կարգուած է գործակատար ի Թոնքինէ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սուպիի փաշա, Էփէֆի Նախարար, մեծաւ անցեալ չաբաթ դիշեր ցաւալից հիւանդութեամբ ընդգէմ որոյ մաքառած էր երկար ատենէ ի վեր: Թաղման հանգէսը եղաւ հետեւեալ օրը մեծ չքով: Վախճանեալ փաշան 72 տարեկան էր, եւ կը թողու 22 զաւակ: Կըսուի թէ նա թողած է իւր ընտանիքը կարօտ եւ չուարեալ 42,000 սօկոյ պարտքով:

— Ըստ Նեպոլի վեհ. Սուլթանը շնորհած է Արեւ. Բուսթիլի նախորդ կառավարիչ Կալրիլ փաշայի ամսական 12,000 դահեկանի թոշակ:

— Լոնտոնի Առեւտրական սենեկին մի տեղեկագրոյն մէջ Մր. Պիլիոթի, Անգղիական հիւպատոս ի Տրապիզոն, ուշադրութիւն կը հրաւիրէ իրողութեան թէ Տրապիզոնի ճամբով Պարսկաստանի ցամաքային առեւտուրն կը նուազի: Պարսկաստանի հարաւակողմը նոր ճամբաներ բացուելով, բազում տեղեր որ առաջ վաճառք կը ստանային Սեւ Ծովուն ճամբով, սկսած են ստանալ իւրեանց պիտոյքը Պարսից Ծոցին ճամբով: Եւ եթէ Տրապիզոնէ ի Պաշադիա վաճառաց փոխադրութեան միջոցներն չբարեփոխ, կ'ըսէ Մր. Պիլիոթի, մնացեալ առեւտրոյն մեծ մասը պիտի կորսուի, երբ չինուի առաջադրեալ երկաթուղին Տիգրիսէ ի Զուլֆա Պարսկական սահմանադրութիւն վրայ:

— Մր. Բըրաբը, Այտոնի երկաթուղւոյն տնօրէններէն մին այժմ կը գտնուի ի Կ. պոլիս, եւ կ'ըսուի թէ կ'աշխատի ստանալ կայսերական հրաման երկաթեւոյ յիշեալ երկաթուղին մինչեւ Տինքը: Կը կարծենք թէ այդ քաղաքէն դուրս պիտի ըլլայ երկաթեւոյ ուղին մինչեւ Սպարթա հարաւակողմը, եւ Աֆրոն Գաւախար հիւսիսակողմը: Կրնայ ըլլալ սակայն որ Գաւախարի ճամբով հասնուի այս վերջին քաղաքը:

— Ստուգուելով թէ Մէհմէտ Ալի էֆէնտի, զանապահ Եէմէնի գաւառին, խարդախութիւն կ'ընէ եւ մեծ գումարներ խորած է, ձերբակալուած է եւ պիտի բերուի Կ. պոլիս դատուելու:

— Սուրբոյ պաշտօնական թերթը կը ծանուցանէ թէ մի քանի հազար ոսկոյ գումար մը, որ յատկացեալ էր գաւառին ոստիկանութեան ծախուց, գողցուած է, եւ քննութիւն կը կատարուի:

— Ֆէրիտուն պէյ, նախորդ ընդհ. հիւպատոս ի Բէշլա, կարգուած է յաջորդ Ալեքան էֆէնտի իբր Ծամ. դեսպան յԱթէնք:

— Անգլիանուպոլսոյ եւ չըջակայից մէջ տեղ հաղորդակցութիւն հաստատուեցաւ յունի. 15ին: Զուրը ծածկեց երկիրը 40 օր, յետ որոյ տարուեցաւ գետերէն:

— Մեր բաժանորդներէն մին որ երկաթի գործարանի մը մէջ կը գործէ ի Միտցեալ Նահանգս, կը հարցունէ թէ Փոքուն Ասիոյ մէջ ո՞ր կը գործունէ երկաթի հանք: Եթէ մեր թղթակիցներէն մին կրնայ տալ խնդրուած տեղեկութիւնը, ուրախ պիտի ըլլանք հրատարակել:

ԸՆԹԱՅՔ ԲՈՒՄԵԼԻԱԿԱՆ ԽՆԴՐՈՅՆ

Յունուարի 16ին Սերվիոյ կառավարութիւնը պատասխանեց Մեծ տէրութեանց հաւաքական ծանուցադրոյն, ըսելով թէ՝ նկատելով Պալքանեան Թերակղզւոյն վիճակը, անկարելի է Սերվիոյ որեւիցէ կերպիւ բանակը ցրուելու ձեռնարկել: Երկու օր վերջը Յունաստան զրկեց նմանօրինակ պատասխան, մերժելով ցրուել իւր բանակը վասնզի Բուսթիլական խնդիրը դեռ չէ լուծուած: Պուլղարիա դեռ չէ պատասխանած, եւ հազիւ կրնայ սնկնկալուիլ որ սա ցրուէ իւր բանակը մինչ միւսներն կը մերժեն Լեւոն Թաշկը կը կարծէ թէ Տէրութիւնը Յունաստանի եւ Սերվիոյ այս մերժման պիտի պատասխանեն ուղղելով նոյնիմաստ ծանուցադր մը եւս քան զառաջինն աւելի ստիպողական: Բայց դարձեալ կը ծագի հարցումն թէ, Տէրութիւնը պատրաստ են բռնադատել վոքր տէրութիւններն որ հետեւին իւրեանց խորատին: Իսթէն Էփէֆէ՝ կ'ըսէ, եւ կը կարծենք իրաւամբ, թէ ոչ մի տէրութիւն պիտի դիմէ բռնադատութեան, բայց ի թերեւս Աւստրիայէ կամ Ռուսիայէ: Եթէ Յունաստան ձեռնարկէ ծովային պատերազմի, թեւեւ Անգլիա եւ Գաղիա միջամտեն արգելելու իւրանց առեւտրոյն խանգարումն ի Միջերկրականին: Բայց կրնայ առանձնապէս ըսուիլ թէ ասոնցմէ ոչ մին, եւ ոչ Գերմանիա կամ Իտալիա կը զրկեն զօրք ի թերակղզին Պալքանաց: Աւստրիական թերթեր մեծ զարմանք կը յայտնեն Սերվիոյ պատասխանին վրայ, բայց անոնց զարմանքը կրնայ տարակուսի ենթարկուիլ: Թուրք թերթերէն ումանք կ'ըսեն իսկ թէ, «Տէրութիւններէն ումանք» — անտարակոյս ակնարկելով զԱւստրիա, — քաջալերած են զՍերվիա եւ զԵնահաստան մերժել տէրութեանց խրատը:

Ժոնալ Գը Սէն Բէրնարդէ կ'ըսէ թէ Տէրութիւնը պիտի կրկնեն իւրեանց ջանքերը համոզել այս տէրութիւնները. թէ Եւրոպայի արժանապատուութիւնը եւ անպատուած աղետներն արգելելու հարկը կը պահանջեն զայս: Բայց անկարելի է թախանջել ի խորս Ռուսական աշխարհավարութեան: Ռուսիա ինքն առաջարկեց ուղղել հաւաքական ծանուցադրին հրաւիրելու Պալքանեան կառավարութիւններն ցրուել իւրեանց բանակներն, եւ գիտէր թէ այս հրաւէր պիտի մերժուէր: Ինչո՞ւ ուրեմն առաջարկեց զայն: Արդեօք մի թաքուն նպատակի առաջին քայլն էր այս: Ի՞նչ է ուրեմն այդ նպատակը:

Զինադադարի առաջին ամիսը գրեթէ անցած է, եւ դեռ խաղաղութեան բանակցութիւնները կատարելու տեղը վերջնապէս չէ որոշուած, թէպէտ հաւանականապէս պիտի ըլլայ Պուլքէշ: Սակայն պայմաններն զորս Սերվիա կը խորհի պահանջել, եթէ ուղիղ ծանուցուած են, այնպիսի իմն են որ անկարելի կ'ընեն հաստատել խաղաղութիւնը: Սերվիոյ կը զնէ ինչո՞ւ նախկին վերահաստատութիւնը, իբր անհրաժեշտ պայման խաղաղութեան. կամ որ եթէ Պուլղարիոյ եւ Բուսթիլի միութիւնը ընդունուի, ոչ միայն Վիտինի այլ եւ Թըրնի գաւառը արուի Սերվիոյ: Կը կարծուի թէ այժմ Զօր. Հորվաթիոյ է գերիշխան ի Սերվիա, եւ նա գլուխ է պատերազմատէր կուսակցութեան:

Սոյն միջոցին կը կարծուի թէ Բ. Դուռը եւ Աղեքսանդր իշխան ուղղակի կարգադրութիւն մը կատարելու վրայ են, եւ թէ Կատպան էֆ. ուղեւորութիւնն ի Կ. պոլիս եւ ետ ի Սոֆիա ասոր նկատմամբ էր: Լեւոն Թաշկը մինչեւ իսկ կու տայ սոյն կարգադրութեան ծանուցեալ պայմաններն որք են հետեւեալք:

Անճախան Միութիւն Պուլղարիոյ եւ Բուսթիլի, եւ անուանումն Աղեքսանդր իշխանին կառավարիչ Արեւ. Բուսթիլի Ծառուան համար: Վճարում 71/2 միլիոն ֆրանկ յետեւալ հարկին: Զատ օրէնադիր ժողովը վստահ կու գաւառաց, բայց այնպիսի փոփոխութեամբք ի սահմանադրութեան Արեւ. Բուսթիլի որ երկու գաւառներէն պատուիրակաց ժողով մը կարենայ կարգադրել երկուցունց պատկանեալ խնդիրներ: Զատ բանակներ որոց ստորադասեալ պաշտօնակալք մինչեւ հարիւրապետներն կարող չըլլան ծառայել միւս գաւառին բանակին մէջ, բայց բարձրագոյն պաշտօնակալք կրնան ծառայել միոյն կամ միւսին մէջ, պայմանաւ որ Բուսթիլի պաշտօնակալք Պուլղարիոյ բանակին մէջ ծառայելու համար ստանան Սուլթանին հաւանութիւնը, նաեւ որ Բուսթիլի բանակին բոլոր բարձրաստիճան պաշտօնակալաց անուանումն ըլլայ վաւերացմամբ Վեհ. Սուլթանին: Կըսուի թէ Բ. Դուռը կ'առաջարկէ նաեւ որ եթէ Միութեան ճանաչումն ծագում տայ Թուրքիոյ վրայ յարձակման Յունաստանի կամ Յունաստանի եւ Սերվիոյ կողմանէ միանգամայն, Պուլղարական բանակը դուրս Սուլթանին հրամանաց ներքեւ:

Այս իրողութիւն թէ ընդ մէջ Ադրիանուպոլսոյ եւ Փիլիպէի չողեկառաց կանոնադր երթեւեկութիւնը սկսելու վրայ է, կը նկատուի իբր ապացոյց թէ ուղղակի կարգադրութիւն մը կատարուած է ի մէջ Թուրքիոյ եւ Պուլղարիոյ:

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կակնկալուի թէ Մ. Զանոֆ, Արտաքին գործոց նախարար Պուլղարիոյ, եւ Ղաւպան էֆ. պիտի գան ի Կ. պոլիս, Աղեքսանդր իշխանին կողմանէ կայսերական կառավարութեան ինչ ինչ հաղորդելու:

— Անգլիոյ խորհրդարանին նստաշրջանը բացուեցաւ յունի. 21ին Թագուհւոյն անձնական ուղերձով: Թագուհին իւր ուղերձին մէջ, խօսելով նկատմամբ Բուսթիլի յեղափոխութեան, կ'ըսէ, «Իմ նպատակս եղած է բերել զանոնք (զԲուսթիլիցիս) ըստ իւրեանց բաղձանաց ընդ իշխանութեամբ Պուլղարիոյ իշխանին, միանգամայն անվթար պահելով կենսական զիրաւունս Նորին Կայսերական Վեհափառութեան, Սուլթանին»:

— Բաւական թուով Ռուս պաշտօնակալք վերադարձած են Պուլղարիա եւ մտած են Պուլղարական բանակը: Աղեքսանդր իշխան անոնցմէ շատերուն տուած է բարձր պաշտօններ: Այս իրողութիւն բաւական մտահոգութիւն կու տայ ընդ Պուլղար պաշտօնակալաց:

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՑ

Յունուար 41/23, 1886			
Գոնս. (կորոն. լէճը) 15. 5 Բուսթ. երկ. բաժին 35 25			
ԴՐԱՄՔ, Օսմ. լիւրան 1004			
Մէհիպէ	107 36	Բուսթիյ բոլ	90 8
Մէթալք	98 47	Նաբուլէոն	87 22
Պէշլք	102 40	Գրեմից	51 40
Աթթըք	102 23	Անգլ. լիւր	410 5
Մանէթ Թղթարմ. 9 41			

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱՅՈՒ ՊՈՅԱՆՆԵՐ
Ֆինանսիստ Էօգուրու, Ամերիգան խան